

יום ראשון

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו, שהם כנגד 7 דמילוי יו"ד דשם ב"ן, להשאיר בו הארה מתוספת נשמה משבת שעברה:

ביאור המקרא

תורה

רש"י

בפרשה זו ממשיך משה רבינו להזהיר את ישראל אודות שמירת המצוות ואהבת ה' ויראתו. בדבריו הוא מעורר אותם לזכור את גודל החיבה שהראה להם ה' במדבר מאז יציאתם ממצרים עד הגיעם הלום, ומבטיח להם שאם יקיימו את התורה והמצוות יזכו גם בעתיד שיוריש ה' את כל העמים מלפניהם ויתנתן להם הארץ הטובה ולא יחסר להם מאומה. אפס, אם ישכחו את ה' מרוב טובה, יחרה אף ה' בהם וימנע מהם את השפעותיו ויגלם מארצם.

על אף שפרשה זו יוחדה ברובה לעורר את בני ישראל על קיום התורה והמצוות באופן כללי, נשזרו בתוכה מצוות פרטיות אחדות, כמו חובת ההתרחקות מעבודה זרה, ברכת המזון,

(יב) והיה עקב תשמעון. אס המלות הקלות שאלס דש בעקביו תשמעון (תנחומא ח'): ושמור ה' וגו'. ישמור לך הצטממו: (יג) שגר אלפיך. ולדי צקך, שהנקבה משגרת ממעיה: ועשתרות צאנך. מנחם פירש אלפי צבאן (תהלים כג יג), מנחם האלן, כמו עשתרת קרניס (בראשית יד ה) לשון חזק. ואונקלוס תרגס ועדרי ענך. ורבותינו אמרו (סולן פד): למה נקרא שם עשמות, שמעשירות את בעליהן:

יְהִי עֲקֵב תִּשְׁמָעוֹן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרָתָם וְעֲשִׂיתָם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם: וְיִהְיֶה חֶלֶף דִּתְקַבְּלוּן יֵת דִּינְיָא הָאֵלִין וְתִטְרוּן וְתַעֲבִדוּן יִתְהוֹן וְיִטַּר יִי אֱלֹהֶךָ לְךָ יֵת קִימָא וְיֵת חֶסֶדָא דְקִינִים לְאַבְרָהָם: יִי וְאַהֲבָךָ וְיִרְכָּךָ וְיִהְיֶךָ וְיִבְרָךְ וְיִפְרִי אֲדָמָתְךָ דְגִנְךָ וְתִירְשָׁךָ וְיִצְהָרְךָ שְׁגַר־אַלְפִיךָ וְעֲשִׂיתָרָת צֹאנְךָ

תפילה, לימוד התורה עם הבנים, מצות תפילין ומזוזה וההתרחקות בחכמים ובתלמידיהם.

בזכות שמירת המצוות יתברכו נכסיהם ויכבשו את העמים

(יב) לאחר שהזכיר משה בסוף הפרשה הקודמת (פסוק ט), כי ה' שומר הברית והחסד לאוהביו, לזרעם אחריהם לאלף דור, פירש להם: והיה עקב תשמעון - אם תקבלו עליכם את המצוות הקלות שאדם דש בעקביו ומזלזל בהם, את המישפטים האלה - יחד עם יתר מצוות התורה שאני מלמד אתכם עתה, ושמרתם - ותשגנו אותם כדי שלא יישכחו מכם, ועל ידי זה, ונעשיתם אותם כראות, ושמר - אז ישמור ויקיים ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד - הבטחת ירושת הארץ, אשר נשבע לאבתיך, ולא יצטרך להמתין בקיום ההבטחה לדור אחר הכשר מכם: (יג) ומלבד מה שיקיים ה' בך את שבועתו לאבות לתת את הארץ לזרעם, עוד יוסיף להיטיב לך בשבתך בה: ואהבך, וברכך בממון, וירכך, ויברך את פרי בטנך - הבנים, ופרי אדמתך, את דגנך - תבואת שדך ותירשך - ואת יינך, ויצהרך - ושמן זיתך, שגר אלפיך - ולדות בקרך, ועשתרת - ומבחר צאנך,

ביאור רש"י

ממעי אמם. ואלפיך' הם הבקר, כמו שפירשו את הפסוק (ירמיה יא יט) 'כָּכַשׁ אֲלֹפֶיךָ' - ככש וקפז. ועשתרות צאנך. מנחם פירש על דרך הפסוק 'אֲבִירֵי בָשָׁן' (תהלים כב יג), ואף כאן מתפרש 'עשתרות צאנך' על מִבְּחַר הַצֹּאן שהם הטובים והחזקים שבהם, כמו 'עשתרת קרניים' (בראשית יד ה) שהוא צֶשֶׂן חֲזָק, כמו שמצאנו שמקום צוקים וסלעים חזקים נקרא 'עשתרות'. ואונקלוס תרגם את המילים 'עשתרות צאנך' - 'ועדרי ענך', כלומר, עדרי הצאן שלך. ורבותינו אמרו (סולן פד): 'למה נקרא שםם 'עשתרות', מפני שמעשירות את בעליהן, כי מבהמה דקה יש לבעלים את הרווח הגדול ביותר. אף הם פירשו כדרכי אונקלוס, אלא שהוסיפו לבאר איך נופל הלשון 'עשתרות' על עדרי הצאן, וזה מחמת העושר' הבא מהן לבעליהן.

הרמז במילת 'עקב' (יב) והיה עקב תשמעון. תפס הכתוב לשון 'עקב', ולא אמר 'והיה אם תשמעון'. לרמזו 'והיה אם את העקב' תשמעון, כלומר, אם את המצוות הנפלות שאדם דש בעקביו - דורס בהם בעקב, שברגליו ומזלזל בהם, ותשמור על המצוות הקלות כחמורות אזי ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד וגו' (תנחומא א). ושמור ה' וגו'. ושמור לך - יאמת לך את דברי הבטחתך, ויקיים את הברית והחסד' שנשבע לאבותיך. ביאור 'שגר' אלפיך ו'עשתרות' צאנך' (יג) שגר אלפיך. 'שגר' אלו ועדרי בקרך, שהנקבה משגרת ממינה, ונקראים כך על שם שמשוגרים [ונשלחים]

עקב ליום ראשון

ביאור המקרא

תורה

רש"י

עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתִּיךָ לָתֵת לָךְ:

(יד) עקר. שאינו מוליד: (יז) כי תאמר בלבבך.

(יד) בְּרוּךְ תִּהְיֶה יוֹתֵר מִכָּל הָעַמִּים, וְלֹא יִהְיֶה בְּךָ עָקֹר וְנִעְקָרָה שְׂאִינָם מוֹלִידִים, וּבְכֹהֲמֹתָּ - וְכֵן לֹא יִהְיוּ עַקְרִים בְּבִהְמוֹתָּ:

על האדמה אשר נשבע לאבתיך לתת לך:

מהס:

עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-נִשְׁבַּע לְאַבְתִּיךָ

לָתֵת לָךְ: וִירַחֲמִינֶךָ וַיְבָרְכִינֶךָ וַיְסַגֵּינֶךָ וַיְבָרֶךְ וַלְדָא דַּמְעָךָ

וְאָפֵא דְאַרְעָךָ עֲבוּרָךָ וְחִמְרָךָ וּמִשְׁחָךָ בְּקָרִי תוֹרְךָ וְעֲדְרִי עֲאֻנָךָ

עַל אֲרֻעָא דְקָנִים לְאַבְתִּיךָ לְמַתָּן לָךְ: יי בְּרוּךְ תִּהְיֶה

מִכָּל-הָעַמִּים לֹא-יִהְיֶה בְּךָ עָקֹר וְעִקְרָה וּבְכֹהֲמֹתָ: בְּרִיךְ

תְּהִי מִכָּל עַמְמִינָא לֹא יִהְיוּ בְּךָ עָקֹר וְעִקְרָא וּבְכֵיעִירָךְ: מו וְהִסִּיר

יְהוָה מִמֶּךָ כָּל-חֲלִי וְכָל-מְדוּי מִצָּרִים הָרָעִים אֲשֶׁר יִדְעָתָ

לֹא יִשְׁיִם בְּךָ וְנִתְּנָם בְּכָל-שְׁנָאִיךָ: וַיַּעֲדִי יי מִנֶּךָ כָּל

מַרְעִין וְכָל מִכְתָּשֵׁי מִצְרָאִי בִישָׁא דִידְעָתָ לֹא יִשְׁוִינוּן בְּךָ

וַיִּתְּנִינוּן בְּכָל שְׁנָאךָ: מו וְאָכַלְתָּ אֶת-כָּל-הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא-תַחֲוֹם עֵינֶךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד

אֶת-אֱלֹהֵיהֶם כִּי-מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ: וְתִגְמַר יֵת כָּל עַמְמִינָא דִּי

אֱלֹהֶיךָ יִהְיֶה לָךְ לֹא תַחֲוֹם עֵינֶךָ עֲלֵיהוֹן וְלֹא תַפְלַח יֵת טַעוֹתֵהוֹן

אַרִי לְתַקְלָא יְהוֹן לָךְ: ס יי כִּי תֹאמַר בְּלִבְּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם

הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אִיכָּה אוֹכַל לְהוֹרִישָׁם: אַרִי תִימַר בְּלִבְּךָ סְגִיאיִן עַמְמִינָא הָאֵלִין מִנִּי

אֲכַדִּין אִיכּוֹל לְתַרְכוּתֵהוֹן:

ביאור רש"י

בשאר הלשונות. ופירוש הפסוק הוא כך, שְׂמָא תֹאמַר בְּלִבְּךָ /מִפְּנֵי שְׂחָם - הגויים רבים ממני, לֹא אוֹכַל לְהוֹרִישָׁם, אֵל תֹּאמַר כֵּן, אֵלֹא לֹא תִירָא מֵהֶם. וְלֹא יִתְּכֵן לְפָרְשׁוֹ בְּאַחַת מִשְׁאֵר דְּשׁוֹנוֹת שֶׁ'כִּי' [אִי, אֵלֹא, דִּהַא], שְׂפִיפּוֹל עֲלֵיו שׁוֹב הַמִּשְׁךְ הַפְּסוּק לֹא תִירָא מֵהֶם, וְלִכֵּן בְּהַכֹּחַ לְפָרְשׁוֹ בְּלִשׁוֹן 'דִּילמָא'.

(יד) עָקֹר. הוּא שֶׁם תּוֹאֵר לְכָל מִי שְׂאִינֹו מוֹלִיד:

ביאור מילת 'כי' האמורה כאן

(יז) כִּי תֹאמַר בְּלִבְּךָ. עַל פְּרָחָךְ שְׁפִירוֹשׁ הַמִּילָה כִּי' הָאֲמוּרָה כֵּאֵן, מִלְּשׁוֹן 'דִּילמָא' הוּא, וְאִף שְׁלֹא נֹחַ כֹּל כֵּן לְפָרֵשׁ שֶׁהַכּוּתּוּב מְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן סִפֵּק, כִּי לֹא שִׁיךְ סִפְקוֹת כִּלְפֵי שְׂמִיא, אֲמַנָּם עַל כִּרְחֹךְ אֹתָהּ צִרִיךְ לֹמַר כֵּן, כִּי אֵין הַלִּשׁוֹן מִתִּישַׁבֵּת

ביאור המקרא

נביאים

רש"י

מט (יד) ותאמר ציון. היא סגורה ששכמתיה:

יִתְּנָא צִיּוֹן עֲזוֹבִנִי יְהוָה וְאֲדָנִי שְׂכֻחָנִי: וְאָמַרְתָּ צִיּוֹן סְלִיק שְׂכִינְתָּה יי

ה' אומר לציון שלא שכח ולבסוף עוד יבוא אליה כל גויה שעזבה

(יד) וְתֹאמַר צִיּוֹן - יְרוּשָׁלַיִם, מִשְׁנוּכַחַת לְרֹאוֹת כִּי גִלוּתָהּ

מתארכת - עֲזוֹבִנִי ה' וְאֲדָנִי שְׂכֻחָנִי - לא די שעזבני ה' והלך לו, אלא אף שכח ממני:

ביאור רש"י

מט (יד) וְתֹאמַר צִיּוֹן. הִיא הָיְתָה סְבוּרָה בְּקוֹשֵׁי הַגּוֹלוֹת שְׂעוּבָתֶיהָ וְשְׂכֻחָתֶיהָ וְלֹא אוֹצִיָּאָה מִהַגְלוֹת:

כל הזכויות שמורות

לעזר וזהר - ולמעלה חק לישראל העולמי

ביאור המקרא

נביאים

רש"י

(טו) ומשיב הקב"ה לציון בתמיהה: **הַתְּשַׁבַּח אִשָּׁה** - היתכן כי אשה תוכל לשכוח את עוֹלָהּ - בנה התינוק, או היתכן כי תחדל אם מִרְחָם על בְּנֵהּ בְּמִנְהָ. ואף אם גם ימצאו אי אִלָּה נשים אשר תִּשְׁכַּחנָּה את עולליהן, לא כן יהיה עמכם - וְאֶנְכִי לֹא אֲשַׁכַּח - כי הקב"ה מרחם על ישראל מכל מרחם, ורחמיו גדולים מרחמי אשה על בניה:

(טז) את דבריו מחזק הנביא בהוכחה כי אי אפשר שישכחם ה' - הרי עַל פְּסִים - על כפות ידי חֲקִיתִי - חקיתי את שמכם לזכרון תמיד, ואף חֲוֹמֹתַיִךְ החרוסות והחרבות עומדות לנגְדִי תָמִיד לזכור לגואלכם:

(יז) הנה מִהְרֵה - ימהרו בְּנִיךְ לשוב לירושלים, וּמִהְרֵסֶיךָ וּמִחֲרִיבֶיךָ שהיו דרים עד עכשיו ביניכם - מִפֶּה יֵצְאוּ ויפרדו, מפני בניך השבים לעירם:

(יח) שְׂאֵי סִבִּיב עֵינֶיךָ - הרימי עיניך בת ציון, והביטי סביב וּרְאֵי בָּרָם - את כל בניך שִׁנְקַבְּצוּ מכל ארבע רוחות השמים וּבָאוּ לָךְ והתכנסו לקראת גאולתך. ומחזק בשבועה את הדברים, ואומר - חֵי אֲנִי נְאֻם ה' לשון שבועה, כִּי בָרָם פְּעַדִי תִלְבְּשִׁי - כי כל הבנים שיתקבצו יולבשו עליך כתכשיט, ותִּקְשְׁרֵם בַּפֶּלֶה וכקישוטי כלה תענדי אותם עליך:

לשון שבועה, כִּי בָרָם פְּעַדִי תִלְבְּשִׁי - כי כל הבנים שיתקבצו יולבשו עליך כתכשיט, ותִּקְשְׁרֵם בַּפֶּלֶה וכקישוטי כלה תענדי אותם עליך:

ביאור רש"י

התלויה בדבר ואינה תלויה במעשך, אלא היא אהבה החקוקה על כפי ואינה יכולה ליפרד (תענית ד.). דָּבָר אַחֵר, 'עַל פְּסִים חֲקִיתִךְ', 'כפיים' הם עננים, ללמד שישאל חקוקים מַעַל עֲנַנֵי כְבוֹד, המקיפים את כסא הכבוד, וזה צורת אדם אשר בכסא כביכול. כְּמוֹ שִׁמְצִינוּ ש'כפים' הם כינוי לענני כבוד, שנאמר (איוב לו לב) 'עַל פְּסִים כִּסֵּה אוֹר' [ועל דרך שדרשו (לקח טוב שמות לג כב) את הפסוק 'על כפים כסה אור' על מה שנאמר למשה רבינו (שמות לג כב) 'ושפתי כפי עֲלֶיךָ עד עֲבָרִי', שה' סיכך על משה בענני כבוד]:

(יז) מִהְרֵה בְּנִיךָ. הפסוק מתחלק לשני עניינים שונים. א. ש'בניך' ימהרו לָשׁוּב לתוכך. ב. ש'מִחֲרִיבֶיךָ', יסתלקו מתוכך:

(טו) הַתְּשַׁבַּח אִשָּׁה עוֹלָה. עולל שלה: מרחם בן בְּמִנְהָ. מלחם על בן צַטְנָה: גם אִלָּה תִשְׁכַּחנָּה. אפילו אם אלה משכחנה, אֲנִי לֹא אֲשַׁכַּח: (טז) עַל פְּסִים. על כפי. רואה אני כאילו את חקוקה על כפי, לראותך ולזכרך תמיד (תענית ד.).

דבר אחר, על פְּסִים, מעל ענני כבוד, כמו על פְּסִים פֶּסֶה אֹר (איוב לו לב): (יז) מהירו בניך. לשון:

מִנִּי וְיִי רִחֲקִנִּי: מִן הַתְּשַׁבַּח אִשָּׁה עוֹלָה מִרְחָם בֶּן-בְּמִנְהָ גַם-אִלָּה תִשְׁכַּחנָּה וְאֶנְכִי לֹא אֲשַׁכַּח:

הַאֲפֹשֶׁר דִּתְנַשִּׁי אֶתְתָּא בְּרָה מְלַרְחָמָא עַל פֶּר מַעְהָא מְתִיבָא פְּנִשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל וְאִמְרַת אִם לִית קְדָמוּהִי אֶתְנַשְׁאָה דְלָמָא לֹא מִתְנַשִּׁי לִי יַת דַּעְבְּדִית עֲגָל דְּדָהָב אֲמַר לָהּ נָבִיא אָף אֲלִין אֶתְנַשִּׁין מְתִיבָא וְאִמְרָה לִיה אִם אִית קְדָמוּהִי אֶתְנַשְׁאָה דְלָמָא מִתְנַשִּׁי לִי יַת דַּאֲמִרִית בְּסִינִי נַעְבֵּד וְנִקְבֵּל מִתִּיב וְאֲמַר לָהּ מִימְרִי לֹא יִרְחֲקִינָךְ: מִן הֵן עַל-פְּסִים חֲקִיתִיךָ חֲוֹמֹתַיִךְ נִגְדִי תָמִיד: הָא פְּדַעַל יִדִּין אֶת צִירָא קְדָמִי שׁוּרָךְ לְקַבְּלִי תְדִירָא: יִי מִהְרֵה בְּנִיךָ מִחֲרִיבֶיךָ וּמִחֲרִיבֶיךָ מִמֶּךָ יֵצְאוּ: יוֹחוּן בְּנִיךָ חֲרַבְתִּיךָ מִפְּגָרְךָ וּמִחֲרַבְךָ מִנִּיךָ יִגְלוּן: יִי שְׂאִי-סִבִּיב עֵינֶיךָ וּרְאֵי כָלֶם נִקְבְּצוּ בְּאוּלָךְ חֵי-אֲנִי נְאֻם-יְהוָה כִּי כָלֶם כְּעָרִי תִלְבְּשִׁי וְתִקְשְׁרִים בַּפֶּלֶה: זְקוּפִי יְרוּשָׁלַם סְחֹר סְחֹר עֵינֶךָ וַחֲזָא כָל בְּנֵי עַם גִּלּוּתִיךָ מִתְפַּנְשִׁין וְאַתָּן לְגוּיךָ קִים אֲנָא אֲמַר יִי אֲרִי כוֹלְהוֹן לִיךָ כְּלָבוּשׁ דִּיקָר וְעוֹבְדִיהוֹן בְּגוּיךָ פְּקִישׁוּט פְּלִתָא:

לשון שבועה, כִּי בָרָם פְּעַדִי תִלְבְּשִׁי - כי כל הבנים שיתקבצו יולבשו עליך כתכשיט, ותִּקְשְׁרֵם בַּפֶּלֶה וכקישוטי כלה תענדי אותם עליך:

(טו) הַתְּשַׁבַּח אִשָּׁה עוֹלָה. 'עולה' - הוא קיצור לשון, והכוונה, עוֹלָה שְׂעִיָּה, שעליו מרחמת ביותר מפני שאין לו כח כמו הגדול:

מִרְחָם בֶּן בְּמִנְהָ. מִרְחָם עַל בֶּן בְּמִנְהָ: גַם אִלָּה תִשְׁכַּחנָּה. אֲפֹלוּ אִם יִתְכֵּן פֶּעַם בְּנִשִּׁים 'אִלָּה' מעטות שיש בהם מדת אכזריות וּשְׁכַחנָּה מלחם על בניהם, מכל מקום 'אֲנִי לֹא אֲשַׁכַּח' לעולם:

(טז) עַל פְּסִים. עַל פְּסִי. והיינו שהכתוב מפרש והולך מה טעם 'ואנכי לא אשכחך', כי 'הן על פְּסִים חֲקִיתִיךָ', כלומר רואה אני כְּאִילוּ אֶת חֲקוּקָה עַל פְּסִי שהם תמיד מגולים לְרֹאשִׁיתָךְ וּלְזִכְרָךְ תָּמִיד, ואינך חקוקה על אבר אחר שפעמים מכוסה ופעמים מגולה וכי אֶהְבֵּתִי אֵלֶיךָ אֵינָה אֶהְבֵּתִי

ביאור המקרא

נביאים

רש"י

(יט) אל לך לדאוג - כי חֲרַבְתִּיךָ וְשָׁמַמְתִּיךָ וְאַרְצְךָ הִרְסַתְךָ - שאת דראגת עליהם שמא ישארו חרבים לעולם, לא כן - כי עַתָּה - לאחר שתגאלי וישוכו הבנים אזי תִּצְרִי מִיּוֹשֵׁב - קטנה וצרה תחשבי מרוב יושבים

יִשְׂכֵּי חֲרַבְתִּיךָ וְשָׁמַמְתִּיךָ וְאַרְצְךָ הִרְסַתְךָ כִּי עַתָּה תִּצְרִי מִיּוֹשֵׁב וְרַחֲקוּ מִבְּלָעֶיךָ: אֲרִי חֲרַבְתִּיךָ וְצִדְיוֹתֶיךָ וְאַרְעֵךָ מִפְּגָרוֹתֶיךָ אֲרִי כָעַן תִּדְחַקוּן מִיָּתִיב וְיִתְרַחֲקוּן מִסְּלַעְמָךָ:

(יט) תצרי מיושב. מהי צרה מרוב יושבים שיצאו לתוכך, יהי להם המקום צר מלכנות להם צמים:

שימלאו את הערים החרבות, ורחקו מבלעיוך - ובאותה עת ירחקו אויביך ולא יבואו עוד בגבולך:

ביאור רש"י

(יט) תצרי מיושב. תהי צרה ודחוקה מרוב יושבים שיבאו לתוכך מהגלויות, והיינו, שיהי צהם המקום צר מלכנות צהם בתיים:

ביאור המקרא

כתובים (תהלים ז א-ט)

רש"י

מזמור זה אמרו דוד על שבא עליו יִשְׁבִּי להכותו (שמואל ב' כא טו), וקודם לכן ביקש דוד מהשם יתברך שיתנהו ביד אויביו כעונש על שבגללו נהרגו שאול ובניו, ובמזמור זה הפך את תפילתו וביקש מהשם יתברך שיצילוהו מאויביו.

אם הקב"ה מייסר שונאיו אל תשמה, באשר עונש לצדיק לא טוב, ובשביל זה יתגדל עצמו

ז א שְׁגִיזוֹן לְדָוִד

בכל כוחו לפני הקב"ה שלא עשה לו רעה בידיים, אבל הוא עצמו גורם הרעה שמחשבתו לא היה רק טוב [סידור השל"ה].

ז (א) מזמור זה הוא על ענין שְׁגִיזוֹן - המשגה, שהיה לְדָוִד אֲשֶׁר שָׁר לָהּ, שביקש מה' שיתנהו ביד אויביו

ז (א) שְׁגִיזוֹן לְדָוִד. מנחם אמר שגם זה אחד משמות הזמר על שם הכלי, וכן פירש על שְׁגִיזוֹן (מכילתא ג ב). ורבותינו פירשו (מ"ק טז:) לשון משגה, שנמודה ונתפלל על השגיון שאמר שירה על מפלתו של שאול, כמו שנאמר (שמואל ב' כב

ב) וַיִּדְבֹר דָּוִד לַה' וּגו'. אבל ענין המזמור אינו מוכיח על כך, לפי שהוא מדבר על עסקי

האומות, ה' יִדִּין עַמִּים (פסוק ט). ואומר אני, שאמרו על עסקי יִשְׂרָאֵל בְּנֵי צָנָא (שם כב טז) שצא עליו על עונשו של שאול, כמו שפירשו רבותינו, שאמר לו הקדוש ברוך הוא, על ידך נטרד דואג האדומי, על ידך נהרג שאול ובניו, כולה כדאימא צחלק (סנהדרין כה), שגיאיות שצקש דוד להקדוש ברוך הוא

להמסר ציד שונא ולא יכלה זרעו [סא"ה], והפך דוד את תפלתו והתפלל שלא יפול ציד אויב. וכן פתרונו, משגה שר דוד לה', על שגג לומר כן להקדוש ברוך הוא למוסרו ציד אויב, על דברי שאול, שנהרג על ידו. דבר אחר, על שגיון כנף המעיל אשר כרת לשאול:

ביאור רש"י

שְׁאֵמֶר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדָוִד, עַל יָדְךָ נִטְרָד דּוֹאֵג הָאֲדוֹמִי מִן הָעוֹלָם הַבָּא. לפי שסיפר על ידך לשון הרע שהתארחת בנוב עיר הכהנים (שמואל א' כב טו), ועל יָדְךָ נִטְרָג שְׁאֵוֹל וּבְנָיו, שבחטאם שהרגו את כהני נוב על שנתנו לך לאכול (שם כא ז) מתו במלחמתם עם הפלשתים (שם לא ד-ו), בְּלָמָּה בְּדֹאֵימָא בְּפִרְקֵי הַלֵּךְ (סנהדרין צה). וְשִׁגְיָאוֹת - השגגה שִׁבְקַשׁ דָּוִד לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הַהִמָּסֵר בְּיַד שׁוֹנֵא שהקדוש ברוך הוא אמר לו שבעונות אלו יבחר העונש הראוי לו, האם להמסר ביד אויב או שיכלה זרעו, ודוד בחר להמסר ביד אויב וְלֹא יִבְלָה זָרְעוֹ לפי שחשב שהאויב אינו כה אכזרי, אך כשנפל ביד ישרי אמר להקב"ה ששגג בזה שביקש שימסר ביד אויב (ספרים אחרים אינו), וְהִפְךָ דָּוִד אֶת תַּפְלָתוֹ וְהִתְפַּלֵּל עַל שְׁלֹא יִפֹּל בְּיַד אוֹיֵב. וְכֵן פִּתְרוֹנוֹ שֶׁל הַכְּתוּב, מִשְׁגָּה שָׁר דָּוִד לָהּ, עַל שִׁשְׁגָּה לְאֹמֵר כֵּן לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִמָּסֵר בְּיַד אוֹיֵב עַל דְּבָרֵי שְׁאֵוֹל, עַל חֲטָאוֹ שֶׁנִּהְרַג שְׁאֵוֹל עַל יָדוֹ, עֲכָשִׁי חוּזֵר בּוֹ מִזֶּה וּמִבְקֵשׁ מִה' שִׁיְצִילֵהוּ. דְּבָר אַחֵר, הַתְּפִלָּה דֹּד לַה' שִׁימַח לוֹ עַל שְׁגִיזוֹן [-שגיאית] כִּנְף הַמִּעִיל אֲשֶׁר כָּרַת לְשְׁאֵוֹל מִבְּגָדוֹ, שֶׁנִּחְשַׁב לְחֲטֵא לְדָוִד (ראה ברכות סב:

ז (א) שְׁגִיזוֹן לְדָוִד. מִנְחָם (מחברת מנחם ערך שג) אָמַר, שְׁגָם לְשׁוֹן זֶה הוּא אֶחָד מִשְׁמֹטוֹת כָּלִי הַזֶּמֶר שֶׁמִּגִּיט בּוֹ אֶת הַשִּׁיר, וְעַל שֵׁם הַקָּלִי הִנְקִירָא 'שְׁגִיזוֹן' נִקְרָא כֵּן גַּם הַשִּׁיר עֲצֻמוֹ, וְכֵן פִּרְשׁ מִנְחָם (שם) גַּם עַל תִּיבַת 'תַּפְלָה' לְחִבְקוֹק הַנִּבְיָא עַל שְׁגִיזוֹת' (חבוק ג א), שפירושו תפילה שנאמרה על כלי זמר ששמה שגיון. וְרַבּוֹתֵינוּ פִּרְשׁוּ (מ"ק טז, מדרש תהלים), שְׁהוּא מִלְּשׁוֹן מִשְׁגָּה [-שגיאית], ומשמעות הכתוב שְׁגִיזוֹן דָּוִד לָהּ, עַל שִׁשְׁגָּה הַשְׁגִּיזוֹן [-השגיאית] שְׁאֵמֶר שִׁירָה עַל מִפְּלֹתָי שֶׁל שְׁאֵוֹל שֶׁרָדַף אַחֲרָיו לְהוֹרֵגוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב' כב א) 'וַיִּדְבֹר דָּוִד לָהּ' אֶת דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַזֶּה אֶתוֹ מִפֶּן כָּל אֲבִיּוֹ וּמִפֶּן שְׁאֵוֹל וְגו', ובאמת לא היה צריך דוד לשיר על כך, כי שאול היה צדיק ממנו, ובמזמור זה בקש מה' שימח לו על שגיאיתו. אֲכַל עֲנִין הַמִּזְמוֹר אֵינוֹ מוֹכִיחַ עַל כֵּךְ שְׁהוּא בִקְשָׁה עַל מַחִילָה, לְפִי שְׁהוּא מְדַבֵּר עַל עֲסָקֵי הָאֲמוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּהֲמִשָּׁךְ הַמִּזְמוֹר (פסוק ט) 'ה' יִדִּין עַמִּים'.

ואומר אני, שְׁאֵמֶר דוד למזמור זה עַל עֲסָקֵי יִשְׁבִּי בְּנֵב (שמואל ב' כא טו), שְׁבֵא עָלָיו יִשְׁבִּי לְהוֹרֵגוֹ מִשְׁמִים כְּדִי לְהִפְרַע מִמֶּנּוּ עַל שְׁגָם לְעִנְשׁוֹ שֶׁל שְׁאֵוֹל שֶׁנִּהְרַג עַל יָדוֹ, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ,

ביאור המקרא

כתובים

רש"י

עַל דְּבָרֵי - בגלל ענין כּוֹשׁ, הוא שאל המלך, שמכונה 'כוֹשׁ' על שהיה משונה במעשיו לשבח, ככושי המשונה בעורו משאר בני אדם, ושהוא היה בן יָמִינִי - משבט בנימין, ומכיון שנהרג שאל בגללו ביקש דוד מה שיתנהו ביד אויביו:

(ב) ה' אֱלֹהֵי בְךָ חֲסִיתִי ולא בעזרת אדם, לכן הוֹשִׁיעֵנִי מִכָּל רִדְפִי וְהַצִּילֵנִי:

(ג) כי אם לא תוֹשִׁיעֵנִי פֶן - שִׁמָּה יִטְרַף רודפי פֶּאֲרִיָה נִפְשִׁי - יטרפני כאריה פֶּרֶק - ויפרק את אברי וְאֵין מִצִּיל מִידוֹ:

(ד) ה' אֱלֹהֵי, אִם עֲשִׂיתִי - האם כשעשיתי זאת - כשכרתי את כנף מעילו של שֶׁאֵל, אִם יֵשׁ עוֹלָם בְּכַפִּי - האם עשיתי אז עוול, שנתכוונתי לבזותו בכך, הלא אין הדבר כן ויכפי שיתבאר בפסוק הבא]:

(ה) אִם - והאם גִּמְלָתִי לשאול בעוד שהיה שוֹלְמִי - איש שלומי, וכבר אז חשבני לאויב, איזה דבר רָע כגמולו המגיע לו, והאם וְאַחֲלָצָה - הפשטתי את בגדיו, והיינו כשהשחתתי את כנף מעילו של שֶׁאֵל שהוא צוֹרְרִי - שהיה מיצר לי, האם עשיתי זאת

מתוך שנאה ומתוך כוונה להעמידו רִיקָם - ריקם מבגדיו, הלא לא עשיתי כן אלא להראותו שיכולתי להורגו ולא הרגתי:

(ו) ואם עשיתי זאת ודברי נכונים, יהא גמול עונשי, יִרְדֶּף אֹיִב - שהאויב ירדפני בעצמו וגם ירזו אחרים לרדוף אחר נִפְשִׁי, וְיִשְׁגַּע - וישיגני וְיִרְמָם אותי לְאָרֶץ כל ימי חַיִּי, וּבְבוֹדִי - ואת כבודי, ישפיל לְעֶפְר - עד עפר, ובשפלות זו וְשִׁבְן האויב את כבודי סָלָה - לעולם:

ביאור רש"י

וְאַחֲלָצָה צוֹרְרִי רִיקָם. האם יש עוול וחטא בכך ששָׁחַתִּי [השחתתי] אֶת הַצִּיצִית - מעילו של שֶׁאֵל [בגד המלוכש על הגוף נקרא בלשון חליצה על שם שעתיד לפושטו], בְּכִרְתִּי - במה שחתכתי ממנו אֶת פְּנֵה מַעֲיָלוֹ, וכי הָאִם כִּדִּי לְהַשְׁחִית את מעילו וְהַצִּילָיו [ולא הפשטו] וְהַעֲמִידוֹ רִיקָם - בבגד קרוע כאחד הרקים וּבְשִׁנְאָה עֲשִׂיתִי זאת. אינו כן, אֲפָא הטעם שעשיתי לו כן הוא רק כִּדִּי לְהוֹדִיעַ את רחמי עליו, שאף שֶׁהָיָה מִסּוּר בְּיָדִי לְהַרְגוֹ, בכל זאת חמלתי עליו וְלֹא הִרְגָתִי (ראה שמואל א' כד ט-ז):

וְאַחֲלָצָה. לְשׁוֹן הַפְשָׁטָה בְּגָדִים [חלץ] לשון הסרה והורדה (ראה ספר השרשים ערך חלץ):

כוֹשׁ. מה כושי משונה בעורו, אף שֶׁאֵל משונה צמעשו (מ"ק סז): (ג) פוֹרֶק. לשון פָּרְקוּ נִמְי הֶיָּכָז (שמות לג ז): (ד) אִם עֲשִׂיתִי זאת. מה שמפרש אחריו: (ה) אִם גִּמְלָתִי שוֹלְמִי רָע. אם גמלתי כגמולו: וְאַחֲלָצָה צוֹרְרִי רִיקָם. שיחתי את חליצתי ככרתי את כנף מעילו, אם להשחית ולחללו ולהעמידו ריקם, ונשנאה עשיתי, הלא להודיעו שהיה מסור בידי להורגו ולא הרגתי: (ה) אִם גִּמְלָתִי שוֹלְמִי רָע. לשון הפשטת בגדים:

עַל-דְּבָרֵי-כוֹשׁ בֶּן-יָמִינִי: תִּרְגֹּמָא דְאֻדִּיתָא לְדוֹד דִּי שִׁבַּח קָדָם יִי מְטוּל דִּי אָמַר שִׁירְתָּא עַל תְּבִירָא דְשֶׁאֵל בַּר קִישׁ דְּמִן שִׁבְט בְּנִימִן: בַּ יְהוָה אֱלֹהֵי בְךָ חֲסִיתִי

הוֹשִׁיעֵנִי מִכָּל-רִדְפִי וְהַצִּילֵנִי: יִי אֱלֹהֵי בְמִימְרֶךָ סִבְרִית פְּרוּק יְתִי מִכָּל רִדְפִי וּפְצָא יְתִי: בַּ פֶּן-יִטְרַף בְּאֲרִיָה נִפְשִׁי פֶּרֶק וְאֵין מִצִּיל: דְּלָמָּא יִתְּבַר הֵיךְ אֲרִיֻתָּא נִפְשִׁי יִפְשַׁח וְלִית דִּיפְצִי: בַּ יְהוָה אֱלֹהֵי אִם-עֲשִׂיתִי זאת אִם-יִשְׁ-עוֹל בְּכַפִּי: יִי אֱלֹהֵי אֵין עֲבִידִית שִׁירְתָּא הָדָא בְּכּוֹנְתָּא בִישָׁא אֵין אִית טְלוּמָא בִּידִי: הַ אִם-גִּמְלָתִי שוֹלְמִי רָע וְאַחֲלָצָה צוֹרְרִי רִיקָם: אֵין פְּרַעִית לְבַעַל שְׁלָמִי בִישׁ וּדְחַקִּית מַעֲיָקִי מִגֵּן: וַיִּרְדֶּף אוֹיִבִי נִפְשִׁי וַיִּשְׁגַּע וַיִּרְמָם לְאָרֶץ חַיִּי וּבְבוֹדִי לְעַפְר יִשְׁבֵּן סָלָה: יְהִי רַדֶּף בַּעַל דְּכַבָּא נִפְשִׁי וַיִּדְבֵּק וַיִּכְבּוֹשׁ לְאָרְעָא חַיִּי וַיִּקְרִי לְעַפְרָא יִשְׂרָי לְעַלְמִין:

מתוך שנאה ומתוך כוונה להעמידו רִיקָם - ריקם מבגדיו, הלא לא עשיתי כן אלא להראותו שיכולתי להורגו ולא הרגתי:

(ו) ואם עשיתי זאת ודברי נכונים, יהא גמול עונשי, יִרְדֶּף אֹיִב - שהאויב ירדפני בעצמו וגם ירזו אחרים לרדוף אחר נִפְשִׁי, וְיִשְׁגַּע - וישיגני וְיִרְמָם אותי לְאָרֶץ כל ימי חַיִּי, וּבְבוֹדִי - ואת כבודי, ישפיל לְעֶפְר - עד עפר, ובשפלות זו וְשִׁבְן האויב את כבודי סָלָה - לעולם:

כוֹשׁ. הטעם שנמשל שֶׁאֵל לכושי, כי מה כושי מְשֻׁנָּה בצבע עורו השחור משאר הבריות שעורם בצבע לבן, אִם שֶׁאֵל מְשֻׁנָּה בְּמַעֲשָׁיו לשבח מכל אדם וצדיק גמור הוא (מ"ק שם, מדרש תהלים):

(ג) פוֹרֶק. מלשון פריקה ושכירה, כמו הִלְשִׁין הנאמר (שמות לב ב) בחטא העגל [פָּרְקוּ נִמְי הֶיָּכָז] - הורידו ופרקו מגופכם את נזמי הזהב, [ואין משמעותו מלשון פריקה וגאולה מצרה כמו וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ (תהלים קלו כט)] (ראה מחברת מנחם ערך פוק): (ד) אִם עֲשִׂיתִי זאת. עדיין לא אמר הכתוב מה לא עשה דוד לשֶׁאֵל, והוא מִדֵּ שֶׁמִּפְרָשׁ בפסוק הכתוב אַחֲרָיו:

(ה) אִם גִּמְלָתִי שוֹלְמִי רָע. אִם גִּמְלָתִי לשֶׁאֵל כְּגִמְלוֹ הָרַע שעשה לי:

תרומה אלא השניה היא תרומה, וכן השניה אינה מדמעת צפני עזמה שמא הראשונה תרומה ולא השניה: ואין חייבים עזיה חומש. זר שאכל הראשונה לזדה או השניה לזדה אינו משלם חומש כדין שאר אוכלי תרומה בשגגה: (ב) מדמעות

בקטנה שבשתייהן. כשיעור השניה שהיא קטנה שצמיתה, ואם יש בחולין מאה כנגד הקטנה אין נעשים מדומע, אלא נוטל מן החולין כשיעור אלו השתי תרומות שנפלו בהן ונותן לכהן והשאר חולין כמו שהיו: (ג) תרומות שניהם תרומה. היינו דתרומת כל אחד מהן חזיה תרומה וחזיה חולין, נמצא כשתרמו שניהם מחמשים סאין זה סאה וזה סאה, שלא קדשה תרומה כי אם חצי סאה בשל זה וחצי סאה בשל זה כל אחד כפי חלקו:

שבשתייהן: ג השתפין שתירמו זה אחר זה, רבי עקיבא אומר, תרומת שניהם תרומה.

ביאור המשנה

משנה א

המשנה מבארת מה דין התרומ והאחר מכן נתעורר ספק על התרומה:

משנה ב

משנה זו מפרשת את הדין האחרון ששינוי במשנה הקודמת:

נפלה אחת מהן - נפלה אחת משתי התרומות ששינוי במשנה הקודמת שצריך לתרום מספק, לתוך החזין - לתוך קופה שיש בה חולין, אף שיש בה פחות ממאה נגד התרומה שנפלה, אינה מדמעת - אינה אוסרת התערובת, מכיון שהיא רק ספק תרומה. וכן אם נפלה גם התרומה השנייה למקום אחר, שיש שם חולין פחות ממאה כנגד התרומה, אינה מדמעת - אינה אוסרת את התערובת, [ואף שהתרומה הראשונה] אולם אם נפלה התערובת שבה נפלה התרומה הראשונה. אולם אם נפלה שתייהן למקום אחד שיש שם חולין, מדמעות - אוסרות את התערובת, שהרי ודאי שאחת מהם תרומה, ואוסרות בקטנה שבשתייהן - כשיעור התרומה השניה, שקטנה בכמותה יותר מהתרומה הראשונה [שהרי התרומה הראשונה מיעטה את הכמות], שכיון שספק לנו מהי התרומה הולכים לקולא אחר השיעור הקטן, ואם יש מאה חולין כנגדה התערובת מותרת, ומוציא מהחולין פירות כשיעור שתי התרומות שנפלו ונותן לכהן [שהרי הם ממונו של כהן], והשאר מותר:

משנה ג

שותפים שיש להם תבואה חייבים בתרומה, שנאמר (דברים י' 1) 'ואת מעשרתכם' לשון רבים. משנתנו דנה בתבואה של שותפים [באופן שאין ידוע אם השותפים סומכים אחד על חברו], שהפרישו שניהם מה דין תרומתם:

השתפין שיש להם תבואה משותפת, שתירמו זה אחר זה - כגון שהיה להם חמישים סאה תבואה, וכל אחד מהשותפים תרם סאה, מבלי ידיעת חברו, רבי עקיבא אומר, שלא נוח לאחד כמה שתורם חברו ללא ידיעתו, ולכן תרומת שניהם תרומה, כלומר, כל אחד תרם על החלק שלו, ונמצא שבסאה שתורם כל אחד חציה תרומה וחציה חולין מעורבים

התרומה תרומה מקשות [קישואים], ונמצאת הקישות שתורם, ורינה ראוייה לאכילה, או שתורם אבטיח, ונמצא שהוא פרוח - מקולקל ואינו ראוי לאכילה, דינו שתורמתו תרומה, והטעם, שדעתו היתה לתרום כראוי, לפי שלא ידע שקשות זה או אבטיח זה, אינם ראויים לאכילה. אולם אף פי כן גזרו בו חכמים, ויחזור ויתרומ שנית, משום שהוא כשוגג הקרוב למזיד, שהיה לו לטעום קודם שמפריש, לראות שהם ראויים לאכילה. התורם חבית של יין על חביות אחרות של יין, ונמצאת חבית זו שתורם של חמין, וחומץ ויין שני מינים הם, ואין תורמים ממין על שאינו מינו, אם ידוע שהיתה החבית של חמין עד שלא תרומה - שיעור קדם שתורם החמין היין, תרומתו אינה תרומה, וכדין התורם ממין על שאינו מינו. ואם משתתתת תרומה, שנודע שהחמיצה לאחר שתורם, הרי זו תרומה. לפי שבשעה שתורם היה בחבית יין, והתרומה היתה כדינה. ואם ספק האם החמין קודם שתורם או לאחר שתורם, תרומתו תרומה, ואף שחלה התרומה, ויחזור ויתרומ מספק, ונותן את שתי התרומות לכהן. ודין התרומה הראשונה, אינה מדמעת בפני עצמה - אם נפלה התרומה הראשונה לתוך חולין ונתערבה בהם אינה עושה התערובת שנפלה בה כתרומה, ואף שאין מאה כנגדה [שזהו השיעור שנתנו חכמים להעלות התרומה], לפי שבספק תרומה העמידו הדבר על דין תורה שבטילה ברוב. וכן אין חייבין עזיה חומש, אם אוכלה אדם זר אינו משלם חומש, לפי שהוא ספק. וכן הדין בתרומה השנייה שנפלה לחולין ונתערבה בהם, או שאכלה זר, לפי שאפשר שתורמה הראשונה תרומה, ותורמה השניה חולין גמורים:

עמי הארץ ויטמאו את התרומה, מפני שהן מטמאים את הגת, שהבעלים עמי הארץ מיד כשהתחילו הדורכים לדרוך והלכו בגת שמי וערצ אינם נוהרים יותר מליגע בגתן ומטמאים אותה, לפי שהם חוששים שמיד כשהתחילו לדרוך הפרשו החצרים תרומה גדולה. הילכך מפרשים החצרים הדורכים מן היין כדי שיעור תרומה הנריכה לכל הגת מיד כשהלכו בה שמי וערצ. שאם יצאו בעלים ויטמאו הגת קודם שיגמרו, יש להן יין מוזמן להפריש על הכל צטורה: (ה) קרא שם. ואריך לתרום ולעשר מתוכו, ואינו יכול להפריש עליו ממקום אחר. ואף על גב דרמנא קרייה לתרומה 'ראשית' (דברים י"ד) וציעין שהיו שירה נכרים, כיון דאמר בתוכו משמע צאמנע הכרי תהא התרומה והא איכא סבינו שהם שירה נכרים: עד שיאמר בצפוננו או בדרומו. אף על גב דתוכו משמע צאמנעו, לא

אם תרם הראשון כשעור. אחד מחמשים כשעור שנתנו חכמים, תרומתו תרומה. והלכה כרבי יוסי דלפרושי מלמיהו דחכמים קאמי. ואית דמפרשי אס תרם הראשון כשעור מה שתרם חצרו אחר כך תרומתו תרומה, דחזין דהוה נחא ליה להיאך צתראה צמה שתרם הראשון שהרי היתה דעתו מסכמת עמו כשעור התרומה. ופירוש ראשון נראה ציעין עיקר: (ד) דברים אמורים. הא דפליג רבי עקיבא לעיל ואמר תרומת שניהם תרומה: בשלא דבר. שלא נטל רשות מחצירו לתרום אלא תרם מדעתו: אבל הרשה. שנתן בעל הצית רשות לתרום, תרומתו תרומה: בטל. אם לאחר שמינה שליח לתרום, נטל שליחותו לאחר שהלך השליח מלפניו: חוץ. בעלים עמי הארץ שהשכירו פועלים חצרים כדי להפריש תרומה צטורה, רשאים לתרום עד שלא יגעו צו הבעלים זה בתוכו, רבי שמעון אומר, קרא שם. ויחכמים אומרים, עד שיאמר בצפוננו או בדרומו.

ביאור המשנה

תְּרוּמָה, לפי שנחשב שתרם שלא ברשות הבעלים. וְאִם מִשְׁתַּרְם כּוּר הַשְּׁלִיחַ, בְּפֶלֶא בַּעַל הַבֵּית אֶת הַשְּׁלִיחוֹת, תְּרוּמָתוֹ שֶׁל הַשְּׁלִיחַ תְּרוּמָה, מִשּׁוּם שֶׁחָלָה כּוּר הַתְּרוּמָה. הַפּוֹעֲלִים - פּוֹעֲלִים חֻבְרִים [-שהם שומרים על דיני טומאה וטהרה], ששכרו אותם בעלים עמי הארץ, לעבוד עמם בשדה, אִין קָהֵן רִשּׁוֹת תְּרוּמָה ללא הרשאת הבעלים, חוץ מִן הַדְּרוֹבוֹת, היינו, שפועלים הדורכים ענבים בגת, רשאים לתרום תרומה אף שלא מדעת הבעלים, והטעם משום שֶׁהֵן [-הבעלים העמי הארץ], נוגעים וּמִטְמְאִים אֶת הַגֶּת מִיד, לפי שכבר בתחילת דריכת הענבים יוצא מהם יין, ונכשרים הענבים לקבל טומאה, ולכן דעת הבעלים נוחה שיקדימו ויפרישו הפועלים החברים תרומה בטהרה, כדי שלא יהיה תרומה טמאה:

משנה ה

המשנה מבארת מה הדין אדם שהפריש תרומה אך לא פירש את מקום התרומה, האם חלה תרומתו וצריך להפריש מאותו גורן [וכשיפריש יתברר למפרע שזהו התרומה שקרא עליו שם בתחילה], או שתרומתו לא חלה עד שיפריש מקום ברור, כיון שתרומה קרויה 'ראשית דגג' (דברים י"ד), וצריך שתהא מובדלת משיריה בשעה שקורא עליה שם:

הָאוֹמֵר תְּרוּמַת הַכֶּרִי זֶה בְּתוֹכוֹ וּמַעֲשֵׂרָתוֹ בְּתוֹכוֹ - שהיה לו כרי של תבואה, ואמר שיחול שם תרומה ומעשר על פירות הנמצאים בתוך הכרי הזה. או שאמר כן שיחול תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר זֶה בְּתוֹכוֹ - בתוך הכרי, רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר, קָרָא שֵׁם - חל עליהם שם תרומה או מעשר, וטעמו, שמה שאמר 'בתוכו' משמע באמצע הכרי, וזהו כמקום מסוים, לפי שהשירים הרי ניכרים מסביב. וְיַחֲכִמִּים אֹמְרִים, אִין זֶה נִקְרָא מִקוֹם מְסוּיָם, ולא חל עליהם שם תרומה או מעשר, עַד שִׁיאֹמֵר שֶׁהַתְּרוּמָה או המעשר, הֵם בְּצִפּוֹנָנוּ או בְּדְרוּמוֹ שֶׁל

יחד, ונותנים שניהם את הסאה לכהן, והכהן יחזיר לכל אחד חצי מדמי הסאה שהוא חולין. וְיַחֲכִמִּים אֹמְרִים, סתם שותפים סומכים זה על זה, ומתרצה האחד במה שחבירו תרום, ולכן תְּרוּמַת הָרָאשׁוֹן תְּרוּמָה, לפי שגם השני מתרצה בתרומה זו, והשני שתרם, אפשר שטעה וחשב שחבירו לא תרם, ולכן אִין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה כּלל. רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר, בא לבאר את דברי חכמים שמה שאמרו שתְּרוּמַת הָרָאשׁוֹן תְּרוּמָה, זהו דיוקא אִם תְּרָם הָרָאשׁוֹן כְּשֵׁעוֹר שֶׁל עֵין בִּינּוּנִית שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים שֶׁהוּא אֶחָד מִחֲמִישִׁים, וְאִין אִין תְּרוּמַת הַשְּׁנִי תְּרוּמָה, שמכיון שהראשון תרם כשעור הבינוני, השני מתרצה בכך. וְאִם לֹא תְרָם הָרָאשׁוֹן כְּשֵׁעוֹר הַבִּינּוּנִי שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים, אֵלֹא תֵרֵם פָּחוֹת מִכֶּךָ, גַּם תְּרוּמַת הַשְּׁנִי תְּרוּמָה שמכיון שלא תרם הראשון כשעור הבינוני, אִין השני מתרצה בכך וכל אחד תרם על חלקו ודינם כפי שהתבאר לעיל בדברי רבי עקיבא:

משנה ד

משנה זו מבארת שאם הבעל הבית מינה מישוה לתרום תבואתו, תמיד תרומתו תרומה. וכן יבאר בה מה הדין כשביטל שליחותו. וכן פועלים האם יש להם רשות לתרום ללא הרשאת הבעלים:

בְּמָה דְּכָרִים אֹמְרִים חִילוּקִים שְׁחִילֵקוּ לַעֲלִיל רַבִּי עֲקִיבָא וְחֲכָמִים, בְּשֵׁלֹא דְבָר - שלא נטלו רשות זה מזה לתרום אלא כל אחד תרם מדעתו, אֲכָלֹא אִם הִרְשָׁה בַּעַל הַתְּבוּאָה, אִפִּילוּ אֶת בֶּן בֵּיתוֹ, או אֶת עַבְדּוֹ או אֶת שְׁפָחָתוֹ לְתְרוּמָה, תְּרוּמָתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד מֵאלוֹ תְּרוּמָה שֶׁאִפְשָׁר לְתְרוֹם עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, וְכָל שֶׁכֵּן שְׁשׁוֹתָף שֶׁנָּתַן רִשּׁוֹת לַחֲבִירוֹ לְתְרוֹם תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. בְּפֶלֶא, כלומר, לאחר שמינה שליח לתרום, חזר בו בעל הבית ואמר שמבטל שליחותו, אִם עַד שֵׁלֹא תְרָם הַשְּׁלִיחַ בְּפֶלֶא בַּעַל הַבֵּית אֶת הַשְּׁלִיחוֹת, אִין תְּרוּמָתוֹ שֶׁל הַשְּׁלִיחַ

רע"ב

משניות

רע"ב

הו מקום מסויים, והרי הוא כאלו לא אמר כלום עד שיאמר
צנפנו או צדנו. וכן הלכה: תרומת הכרי ממונו עליו
קרא שם. ללא צעין שירה נכרים: עשור מעשר זה
ובו. רבי אליעזר בן יעקב פליג ארצי שמעון לאמר תרומת
מעשר זה בתוך הכרי קרא שם,
וקאמר דתרומת מעשר זה בתוכו
קודם שהופרש המעשר לא קרא
שם, אבל לאחר שהופרש המעשר
אם אמר תרומת מעשר עליו
קרא שם. ולית הלכתא כחד
מייניהו אלא כחכמים בלד:
(ו) שנאמר מִצֵּאתְךָ ודמעך
לֹא תֵאָחֵר. הכי קאמר אף על
פי שהוא עובר בלא תעשה
שנאמר (שמות כג כח) 'מלאכתך
ודמעך לא תאחר', אף על פי כן
מה שעשה עשוי. 'מלאכתך' אלו
הצבורים שמתמלאים בצבור,

ו'דמעך' זו תרומה, ומעשר ראשון נמי יש בו תרומת מעשר.
'לא תאחר', לא תשנה הסדר: (ז) זה קרוי תרומה
וראשית. צבורים קרוין 'תרומה' לאמר מר (פסחים לח: וראה מכות
יח: אלו צבורים דכתיב זהו (ס כו ד)
'ולקח הכהן הטעם מידך'. וקרוין
'ראשית', 'ראשית צבורי אדמתך'
(שמות כג יט). תרומה קרוי 'תרומה'
'את משמרת תרומתי' (במדבר יח ח)
וקרויה 'ראשית דגן' (דברים יח ד):
בצורים שהן בצורים לבד.
לשון צבורים דרש לך קרינהו
רחמנא 'צבורים'. אי נמי משום
דכתיב צפרשת כי תשא עד שלא
נצטוו על התרומות: שיש בו
ראשית. דמעשר ראשון יש בו
תרומת מעשר, והתרומה קרויה
'ראשית', לפיכך דין הוא שיקדים
ראשון לשי:

בצורים, שהן בצורים לכל. ותרומה לראשון, שהיא ראשית. ומעשר ראשון לשיני, שיש בו
ראשית: ח המתפנן לומר תרומה, ואמר מעשר, מעשר ואמר תרומה, עולה ואמר שלמים,

ביאור המשנה

תאחר' שלא תשנה את הסדר ותאחר את הראוי להקדימו, וכן
בשאר המעשרות, וכיבואר במשנה להלן מה ראוי להקדים:

משנה ז

משנה זו מבארת הטעם והמקור לסדר הקדימה בהפרשת
תרומות ומעשרות:

ומפני שיקדמו הצבורים לתרומה, והרי זה הביכורים
קרוי תרומה וראשית, שנאמר (דברים יח ח) 'ותרומת דגן' ודרשו
בגמרא (פסחים לח: אלו הביכורים, וכן נקראים הביכורים ראשית
שנאמר (שמות כג יט) 'ראשית בפרך אדמתך', וכן זה התרומה
קרוי תרומה וראשית שנאמר (במדבר יח ח) 'את משמרת
תרומתי', וכן נאמר (דברים יח ד) 'ראשית דגנך', ואם כן שבשניהם
נאמר תרומה וראשית, מנין לנו להקדים את הפרשת הביכורים
להפרשת התרומה, אלא הטעם שיקדמו בצורים, שהן
בצורים לבד, היינו, שלכן נקטה התורה לתרומה זו בלשון
'ביכורים' ללמד ולהורות שהם בצורים וראשונים להפרישם
קודם שאר תרומות. ותרומה שקודמת הפרשתה לראשון
[למעשר ראשון], זה מפני שהיא - התרומה קרויה 'ראשית',
ואילו מעשר ראשון לא נאמר בו ראשית. ומעשר ראשון
שקודם למעשר שני, מפני שיש בו ראשית - יש במעשר
ראשון תרומת מעשר הקרויה ראשית, והיינו, שממעשר ראשון
צריך הלוי לתרום תרומת מעשר לכהן, ותרומת מעשר היא
בכלל תרומה שקראה לה התורה 'ראשית', ולכן דין הוא שיקדם
למעשר שני:

משנה ח

המשנה מבארת שהתורם חייב להיות פיו ולבו שוין. ואגב
דין זה הביאה עוד דברים שהדין בהם כך:

המתפנן לומר תרומה, ונכשל בלשונו ואמר מעשר.
וכן המתכוין לומר מעשר, ואמר תרומה, או המתכוין
להקדיש בהמה לקרבן עולה, ושעה בלשונו ואמר
שתהא לקרבן שלמים, וכן להפך נתכוין להקדיש בהמה

הכרי, שצריך שמקום התרומה יהיה מסוים ובורר, והיינו
כשאומר בצפנו או בדרומו. רבי אליעזר חסמא אומר, אפילו
האומר תרומת הכרי ממונו עליו, היינו, שאמר שמקצת
מהכרי יהא תרומה ולא קבע לתרומה מקום בכרי, קרא שם -
חל עליה שם תרומה, לפי שסובר שאין צריך כלל קביעות מקום
לתרומה. רבי אליעזר בן יעקב אומר, האומר עשור
מעשר זה, לאחר שהפריש מעשר ראשון, אמר שעשירית
מהמעשר ראשון יהיה עשירית מעשר עליו, קרא שם
- חל שם תרומת מעשר עליו, אבל אם אמר קודם שהפריש את
המעשר ראשון, תרומת מעשר זה בתוכו אין חל עליו שם
תרומת מעשר, וחולק בכך על רבי שמעון שאמר בתחילת
המשנה, שחל שם תרומת מעשר אפילו קודם שהופרש המעשר
ראשון:

משנה ו

משנה זו מבארת שלכתחילה אין לאחר להפריש את הראוי
להקדימו, ומכל מקום אם קדם והפריש מה שעשה עשוי:

המקדים להפריש תרומה לצבורים [מצוה להביא ביכורי
פירות שבעת המינים לבית המקדש וליתנם לכהן], הפרשת
הביכורים נעשית בפירות בעודם מחוברים לקרקע, ואם קדם
והפריש תרומה קודם שהפריש ביכורים, או שהקדים להפריש
מעשר ראשון לתרומה גדולה, ומעשר שני לראשון - או
שהקדים להפריש מעשר שני קודם שהפריש מעשר ראשון, אף
על פי שהוא עובר בלא תעשה כדלהלן, מה שעשה
עשוי, ותרומתו תרומה, ומנין שיש איסור שלא להקדים ולתרום
תרומה קודם הביכורים וכן מעשר קודם התרומה, שנאמר (שמות
כג כח) 'מלאכתך ודמעך לא תאחר', 'מלאכתך', אלו הביכורים,
שחובה עליו להביאם כשהתבואה מתמלאת להתבשל. 'דמעך',
זה התרומה [וקרויה 'דמעך'] לפי שעיקר התרומה נאמרה בתורה
לאחר שנעשו הענבים והזיתים תירוש ויצהר, שהם משקים
היוצאים מהפירות כדמעה היוצאת מהעין]. ואמרה התורה 'לא

עקב ליום ראשון

רע"ב משניות רע"ב

(ח) עד שיהיו פיו ולבו שוין. דכתיב (שם כג עד) 'מואל שפמין תשמור' וכתיב (שמות לה כג) 'כל נדיב לב', הא כילד, צעין גומר כלנו ומואל נשפמין: (ט) הנכרי והכותי תרומות תרומה. אם הפרישו תרומה מן התבואה שלהן, כלל אם תרם הנכרי משל ישראל בשליחותו אין תרומתו תרומה, מדדשין (גשין) מ'כן תרימו גם אתם' (במדבר

יח כח) מה אתם בני צריח אף שלוחכם בני צריח: וחכמים אומרים יש לו. והלכה כחכמים: תרומת הנכרי מדמעת. אם נפלה לפסות ממאה נעשה הכל מדמעת ואסור לזרים: וחייבין עליה חומש. וז' שאלה נשגה משלם קרן וחומש: ורבי שמעון פוטר. מחומש כלל מודה הוא דמדמעת. ואין הלכה כרבי שמעון:

טו הנכרי והכותי, תרומתן תרומה, ומעשרותיהן מעשר, והקדשן הקדש. רבי יהודה אומר, אין לנכרי פרה רבעי. וחכמים אומרים, יש לו. תרומת הנכרי, מדמעת, וחייבין עליה חמש. ורבי שמעון פוטר:

ביאור המשנה

[של הנכרי והכותי] הקדש, שנאמר (ויקרא כג יח) 'איש איש מבית ישראל וגו' אשר יקריב קרבנו לכל נריהם ולכל נדבותם', ומ'איש איש' ריבו חכמים את עובדי כוכבים שנודרים נדרים ונדבות כישוראל. רבי יהודה אומר, אין לנכרי בשדהו דין של פרה רבעי, כלומר, בשנה הרביעית לנטיעת הכרם הפירות קדושים, ואינם מותרים באכילה מחוץ לירושלים [או שיפדה אותם במעות]. ובכרם של נכרי אין נוהג דין זה, ופירותיו בשנה הרביעית מותרים באכילה בכל מקום וללא פדיון. וחכמים אומרים, יש לו לנכרי דין כרם רבעי ואסור לישראל שקונה ממנו לאכול את הפירות חוץ לירושלים. תרומת הנכרי הרי היא כתרומה של ישראל, ומדמעת - אוסרת את התערובת אם אין בהם מאה כנגד התרומה שנפלה, וחייבין עליה חמש - וז' האוכלה חייב חומש כדן האוכל תרומה של ישראל, ורבי שמעון פוטר מחומש [אבל הוא מודה שהתרומה מדמעת], משום שסובר שמירוח עובד כוכבים פוטר את התבואה מתרומה, שדורש את הפסוק 'דגגנ' (דברים יח ד) ולא דיגון נכרי, ורק חכמים גזרו שתחול תרומתו, ועל החומש לא גזרו:

משנה טו במשנה זו יבואר דין תרומתו ומעשרותיו של נכרי שתים משדה:

הנכרי והכותי שתרמו או עישרו מתבואתם, תרומתן תרומה, ומעשרותיהן מעשר [אולם מתבואה של ישראל שנינו לעיל (פ"ה מ"ה) שאף שתרמו ברשות אין תרומתם תרומה]. משום שסובר תנא זה שאין קנין לנכרי בארץ ישראל ואינו מפקיע את התבואה מחיוב תרומות ומעשרות שבהם. והקדשן

ביאור הגמרא גמרא (ברכות נד): ביאור הגמרא

הגמרא מבארת שעל ארבעה דברים חייבים להודות לאחר שיצאו מהסכנה שהיו בה: אומר רב יהודה אומר רב ארבעה אנשים שהיו בסכנה צריכין להודות ולברך לאחר שיצאו מהסכנה שהיו בה, ואלו הם, יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא. יורדי הים מנגלן, דכתיב 'יורדי הים באניות וגו' המה ראו מעשי ה', ואומר 'ועמד רוח סערה, ועלו שמים ירדו תהומות', ואומר 'יחוגו וינעו בשפור', ואומר 'ויצקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם ויציאם', ואומר 'יקם סערה לדממה', ואומר 'וישמוחו כי יסדו ונפלאותיו לבני אדם'. הולכי מדברות מנגלן, רש"י: צריכין להודות. כשיצאין מן הסכנה:

הם, יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא. משם. הגמרא מבארת מהיכן יודעים שעל ארבעה דברים אלו חייבים להודות:

שואלת הגמרא, יורדי הים מנגלן - מהיכן למדנו שיוירי הים צריכים להודות. משיבה הגמרא, דכתיב (ספלים קו כג-נד) 'ישתקו', ואומר 'יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם'. הולכי מדברות מנגלן, שואלת הגמרא, הולכי מדברות מנגלן - מהיכן למדנו שהולכי מדברות צריכים להודות.

ביאור הגמרא

גמרא

ביאור הגמרא

זְקֵנִים יִהְיֶה לָהֶם, וְזִקְנֵיהֶם הֵם חַכְמִים, שֶׁזֶקֶן הוּא נוֹטְרִיקוֹן 'זה קנה חכמה' (קידושין ל:), ומיעוט 'זקנים' שנים.

מקשה הגמרא, מִתְקִיף לָהּ רַב אִשִּׁי - הקשה רב אשי על מר זוטרא שאמר שצריך שיהיו שם שני חכמים, וְאִימָא -

ושמא נדקדק מלשון הכתוב 'ובמושב זקנים יהללוהו' שצריך שפולחן רבנן - שכל העשרה שמבדל לפנייהם יהיו חכמים, ומנין שדי בכך שיש שם שני חכמים. מתרצת הגמרא, מִי כְּתִיב - וכי בפסוק שממנו לומדים שצריך לבדל לפני עשרה כתוב 'בְּקִהְלָה זְקֵנִים', הרי 'בְּקִהְלָה עִם כְּתִיב', ומלשון זה משמע שדי שיהיו שם עשרה אנשים, ואין צריך שיהיו שם עשרה חכמים.

מוסיף רב אשי ומקשה.

וְאִימָא - ושמא נאמר שצריך לבדל בִּי עֲשָׂרָה שְׂאָר עָמָא, וְתִרִי רַבָּנִי - גם לפני עשרה אנשים משאר העם [שאינם חכמים], וגם לפני שני חכמים. מסיקה הגמרא, קִשְׁיָא - אכן קשה הדבר.

הגמרא מביאה מעשה בענין ברכת הגומל. רַב יְהוּדָה חֲלַשׁ וְאַתְפַּח - חלה ונתרפא, עַל לְגִבְיָהּ - באו אצלו לבקרו רַב חֲנַנְא בְּגִדְתָּאָה - שהיה גר בעיר בגדד [רבנן] - [וחכמים], אָמְרִי לָיָהּ - אמרו רב חננא בגדתאה ויחכמים לרב יהודה, 'בְּרִיךְ רַחֲמֵנָא דִּיהִבְךָ נִיהֲלִין וְלֹא יִהְיֶה לָּהּ עֲפָרָא' - ברוך הקדוש ברוך הוא שריפא אותך ונתנך לנו, ולא המיתך ונתנך לעפר. אָמְרִי לָהּ - אמר להם רב יהודה, פְּטַרְתּוֹן יְתִי מִלְּאֻדְוִי - במה שאמרתם כן, פטרתם אותי מלהודות להקדוש ברוך הוא בברכת הגומל.

שואלת הגמרא, כיצד רב יהודה נפטר בכך מברכת הגומל, וְהָא - [והרי] אָמְרִי אֲבִי עֲנִי אֻדְוִי בְּאִשִּׁי עֲשָׂרָה - צריך לבדל ברכת ההודאה לפני עשרה, ושם לא היו עשרה. משיבה הגמרא, דְּהוּוּ בִּי עֲשָׂרָה - מדובר שהיו שם עשרה, ולכן נפטר בכך מברכת הגומל.

ממשיכה הגמרא ושואלת, וְהָא - [והרי] אִיהוּ לֹא קָא מוֹדָה - הוא לא הודה בעצמו, ורק שמע את ברכתם, ואם כן איך נפטר בכך מברכת הגומל. משיבה הגמרא, לֹא צְרִיךְ דְּעֲנִי בְּתִרְיָהּ אָמֵן - לא הוצרך רב יהודה לבדל בעצמו את ברכת הגומל, כיון שענה אחריהם אמן, ונחשב כאילו בירך בעצמו:

משיבה הגמרא, דְּכְתִיב (שס פסוקים ד, ו-ט) 'תָּעוּ בְּמִדְבָּר בִּישִׁמוֹן דֶּרֶךְ עִיר מוֹשֶׁב לֹא מִצָּאוּ, וַיַּעֲקֹבוּ אֶל ה' בְּצַר לָהֶם מִמַּצְקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם, וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְלֶכֶת אֶל עִיר מוֹשֶׁב, וַיְדוּ לָהּ חֶסֶדוֹ וּנְפִלְאוֹתָיו לְבְנֵי אָדָם. וּמִכָּאֵן שְׁהוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת צָרִיכִים לְהוֹדוֹת. מְבֹאֵרֶת הַגְּמָרָא, שֶׁהַמִּקּוֹר שְׁמִי שֶׁחֵלָה וְנִתְרַפָּא צָרִיךְ לְהוֹדוֹת, הוּא מִמָּה דְכְּתִיב (שס פסוקים יז-כא) 'אֲוִיָּלִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעֵם וּמַעֲשֵׂוֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ, כִּי אֹכֵל תִּתְעַב נִפְשָׁם וְגו', וַיִּגִּיעוּ עַד שֶׁצָּרִי מוֹת, וַיַּעֲקֹבוּ אֶל ה' בְּצַר לָהֶם וְגו' מִמַּצְקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם, וַיִּשְׁלַח דְּבָרָא וַיִּרְפָּאֵם וְגו' וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם, וַיְדוּ לָהּ חֶסֶדוֹ וּנְפִלְאוֹתָיו לְבְנֵי אָדָם. וּמִכָּאֵן שְׁמִי שֶׁחֵלָה וְנִתְרַפָּא צָרִיךְ לְהוֹדוֹת.

שואלת הגמרא, מִי שֶׁהִיָּה חֲבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים מִנְּלִין - מהיכן למדנו שמי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא צריך להודות. משיבה הגמרא, דְּכְתִיב (שס פסוקים יז-יח) 'וַיִּשְׁבִּי חֹשֶׁךְ וַיִּצְלֹמֹת וְגו' אֲסִירִי עֲנִי וּבִקְוֹל כִּי הִמְרוּ אִמְרֵי אֶל וְגו' וַעֲצַת עֲלִיּוֹן נָצְרָא, וְעוֹד אֹמְרָא הַכְּתוּב (שס פסוק יז) 'וַיִּכְנַע בְּעַמְלָל לָבָם וְגו' כִּשְׁלוֹ וְאֵין עֲזָרָא, וְעוֹד אֹמְרָא הַכְּתוּב (שס פסוק יז) 'וַיַּעֲקֹבוּ אֶל ה' בְּצַר לָהֶם מִמַּצְקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם', וְעוֹד אֹמְרָא הַכְּתוּב (שס פסוק יז) 'וַיִּצְיָאֵם מִחֹשֶׁךְ וַיִּצְלֹמֹת וְגו' וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִתְקַן, וְעוֹד אֹמְרָא הַכְּתוּב (שס פסוק טו) 'וַיְדוּ לָהּ חֶסֶדוֹ וּנְפִלְאוֹתָיו לְבְנֵי אָדָם. וּמִכָּאֵן שְׁמִי שֶׁהִיָּה חֲבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים וַיִּצָּא צָרִיךְ לְהוֹדוֹת.

הגמרא מבארת את נוסח ברכת ההודאה ולפני כמה אנשים צריך לבדל: מְבֹרֶרֶת הַגְּמָרָא, מֵאִי מִבְּרַךְ - מהו נוסח הברכה שבה צריך להודות להקדוש ברוך הוא על שיצא מן הסכנה. משיבה הגמרא, אָמְרִי רַב יְהוּדָה נוסח הברכה הוא 'בְּרוּךְ גּוֹמֵל חֲסִידִים מוֹכִיבִים'. הגמרא מבארת את אופן הברכה, אָבִי אָמְרִי דִּין נוסף בברכת הגומל, וְצְרִיךְ לְאֻדְוִי - המבדל ברכת הגומל שהיא ברכת ההודאה, צריך לבדל בִּי עֲשָׂרָה - לפני עשרה אנשים, והמקור לכך הוא דְּכְתִיב בְּסוֹף הַמּוֹמָר (שס פסוק לז), 'וַיִּרְוֹמְמוּהוּ בְּקִהְלָה עִם וְגו', וְקֹהֵל הוּא כְּשִׁישׁ שֶׁם עֲשָׂרָה. וְכִּי זוּטְרָא הוֹסִיף וְאָמְרָא, וְתִרְיָן מִיַּצִּיָּהוּ - צריך ששנים מהשומעים יהיו רַבָּנִי [חכמים], שְׁנַאֲמֵר (שס) וְיִבְמֹשֶׁב

רש"י: וירוממוהו בקהל עם. נסוף פרשת המומור: ואתפח. נמרפא: בגדתאה. שס עירו נגדל, היא עיר המשונה שצצצל משמרנה צצל:

אנשי צריך להודות להקדוש ברוך הוא בברכת הגומל. שאלת הגמרא, כיצד רב יהודה נפטר בכך מברכת הגומל, והא - [והרי] אמר אבי עניי אודוי באשירי עשרה - צריך לבדל ברכת ההודאה לפני עשרה, ושם לא היו עשרה. משיבה הגמרא, דהווי בי עשרה - מדובר שהיו שם עשרה, ולכן נפטר בכך מברכת הגומל. ממשיכה הגמרא ושואלת, והא - [והרי] איהו לא קא מודה - הוא לא הודה בעצמו, ורק שמע את ברכתם, ואם כן איך נפטר בכך מברכת הגומל. משיבה הגמרא, לא צריך דעני בתרייהו אמן - לא הוצרך רב יהודה לבדל בעצמו את ברכת הגומל, כיון שענה אחריהם אמן, ונחשב כאילו בירך בעצמו:

שהוא שם שד"י המתעטר בעטרותיו, שְׁמָא דָּא שְׁלִיט עַל בְּרִיָּה - שם זה שולט על כולם, וּמִנְיָה דְּחַיִּין וְנִרְקִין - וממנו יראים ובורחים החיצונים והמוזיקים, וְלֹא קָרְבִּין לְפִתְחָא דְּבֵר נָשׁ - ואינם מתקרבים לפתח ביתו של האדם.

אָמַר לִיה רַבִּי יִצְחָק -
אמר לו רבי יצחק [לרבי אבא], **אִי הָכִי -** אם כן, שעיקר השמירה הוא השם שד"י, שממנו יראים ובורחים החיצונים, **יִרְשׁוּם בְּר נָשׁ שְׁמָא דָּא פִּתְחָא דְּבִיתָא וְלֹא יִתִּיר -** ירשום האדם שם זה בפתח ביתו ולא יותר, **אָמַאי כָּל פְּרָשְׁתָּא -** ומדוע צריכים כל הפרשה [של 'שמע' ושל 'והיה אם שמוע'] שיהיה נכתב במזוזה, **אָמַר לִיה -** אמר לו [רבי אבא] **שְׁפִיר הוּא -** יפה ונכון הוא לכתוב במזוזה כל הפרשה, **דְּהָא שְׁמָא דָּא לֹא אֲתַעֲטָר אֵלָּא בְּאֵינוֹן אֲתוּוֹן בְּרִיָּה, דְּרִשְׁמִין בְּרִשְׁמָא דְּמִלְכָּא -** שהרי שם שד"י זה אינו מתעטר להיות שם שלם, אלא באותם האותיות כולם של הפרשיות הרשומים ברושם המלך במזוזה, **וְכַד אֲכַתְבַּ בְּל פְּרָשְׁתָּא -** וכשנכתבת כל הפרשה של 'שמע' ושל 'והיה אם שמוע' במזוזה, **בְּדִין שְׁמָא דָּא מִתְעֲטָר בְּעֲטָרוֹי -** אז שם שד"י זה מתעטר בעטרותיו, **וְנִפְקִי מִלְכָּא בְּכָל חַיָּי -** והמלך יוצא בכל צבאותיו לשמור את ביתם של ישראל, ולכן בְּרִיָּה רִשְׁמִין בְּרִשְׁמָא דְּמִלְכָּא - כולם רשומים ברושם המלך, **בְּדִין דְּחַלִּין מְנִיָּה וְנִרְקִין מִפְּחִידִים מִן הָשֵׁם שְׁד"י ובורחים מלפניו.**

תָּא חַזִּי - ובוא ראה, כי תיבת 'וְהָיָה' הרשום בראש פרשת 'והיה אם שמוע', **שְׁמָא קַדִּישָׁא מִתְתָּא לְעֵינֵיָּא -** הוא שם קדוש מלמטה למעלה [שהוא צירוף שם הוי"ה, שקודם נרשם אותיות ו"ה מהשם ולאחר מכן אותיות י"ה]. **וַיֵּצֵא דָּא -** ולכך שד"י **אֲתֵרְשִׁים מִלְכָּר -** נרשם שם שד"י מבחוץ, **לְקַבְּלֵי שְׁמָא דָּא -** כנגד שם זה של 'והיה'. **וְהָיָה מִלְכָּא, שְׁד"י מִלְכָּר -** נמצא שהשם 'והיה' הוא מבפנים המזוזה, ושם שד"י הוא כנגדו מבחוץ, וזאת **לְמַהּוּ נָטִיר בְּר נָשׁ מִכָּל סְטָרִין מִלְכָּא וּמִלְכָּר -** כדי שיהיה לאדם שמירה מכל הצדדים, מבפנים ומבחוץ.

במאמר זה מבואר כי מצד הסטרא אחרא נמשכים מיני מוזיקים המקטרגים על ישראל, והקב"ה ברוב רחמיו מבקש לישראל שישתדלו בעבודתו והוא ישמור עליהם מבחוץ, וכאשר המוזיקים מתקרבים לפתח ביתו של האדם ורואים את שם שד"י הנרשם על המזוזה מבחוץ, הם יראים ובורחים מלפניו.

ומבואר כי שלמות שם שד"י הוא על ידי הפרשיות הכתובות במזוזה, שעל ידי כל אותיות מתעטר השם שד"י בעטרותיו והמלך כביכול יוצא בכל צבאותיו לשמור את ביתם של ישראל. עוד מבואר במאמר זה, כי ישראל קדושים ניכרים ורשומים במעשיהם שהם בני המלך הקב"ה, בגופם ע"י ברית מילה, בלבושם ע"י התעטפותם בציצית, בראשם ובידם ע"י התפילין, בנעליהם ע"י המצוות שעושים בנעל כמו חליצה, כשדה ע"י המצוות השייכים בשדה, ובבתיהם ע"י המזוזה.

תָּא חַזִּי - בוא ראה, **מִסְטָרָא דְּהָאִי שְׁפָחָה -** מצד אותה השפחה [שהיא ליליית בת זוגו של הס"מ], **נִפְקִי מִמָּה גְרָדִינִי טְהִירִין -** יצאו כמה מלאכי חבלה, בעלי דין המאירים מתוקף הדין שבהם, **מִקְטָרְגִּין לְקַבְּלֵיהוּ דְּיִשְׂרָאֵל -** שמקטרגים כנגד ישראל, **וְלִשְׁטָרְגָּא לִין -** ועומדים תמיד ללחום עליהם, **וְקוֹדֶשָׁא בְּרִיָּה הוּא עֲבִיד לְהוּ דְּיִשְׂרָאֵל נָטִירו -** והקדוש ברוך הוא עושה להם לישראל שמירה, **כְּאֵבָא דְּבִינִי לְקַבְּלֵיהוּ מִן בְּרָא -** כאב הרוצה לשמור את בנו מן כל מיני מוזיקים. **אָמַר קוֹדֶשָׁא בְּרִיָּה הוּא לְיִשְׂרָאֵל, מִמָּה מִקְטָרְגִּין וְזִמְיִין לְקַבְּלֵיהוּ -** כמה מקטרגים מוכנים כנגדכם לקטרג עליכם, **אֲשֶׁתְּדַלֵּו בְּפוֹלְחָנִי -** תשתדלו ותעסקו בעבודתי, **וְאֵנָּא אֲהָא נָטִיר לְכוּ לְכוּ -** ואני אהיה שומר אתכם מבחוץ, **וְאֲתוּוֹן תְּהוּוֹן וְזִמְיִין בְּכַתִּיבּוֹן מִלְכָּא -** ואתם תהיו מוכנים בבתיכם מבפנים, **וְנִימְי בְּעֶרְסִיכּוֹן -** וישנים על מטתכם, **וְאֵנָּא אֲהָא נָטִיר לְכוּ לְכוּ -** ואני אהיה שומר עליכם מבחוץ, **וְסוֹחֲרָנִי עֶרְסִיכּו -** ומסביב למטותיכם.

תָּא חַזִּי - ובוא ראה, **בְּשַׁעֲתָא דְּאֵינוֹן וְזִמְיִין בִּישְׁוֹן קְרִיבִין לְפִתְחָא דְּבֵר נָשׁ -** בשעה שאותם מינים רעים [חיצונים ומוזיקים] מתקרבים לפתח ביתו של האדם, **זְקַפֵּן רִישָׁא, וּמִסְתַּבְּלִין בְּשְׁמָא קַדִּישָׁא דְּאֲתַחֲזִי לְכוּ -** הם מיימים וזוקפים את ראשם, ומביטים בשם הקדוש הנראה על המזוזה מבחוץ, **דְּאִיהוּ שְׁד"י דְּמִתְעֲטָר בְּעֲטָרוֹי -**

עקב ליום ראשון

ביאור הזוהר

זוהר

ביאור הזוהר

התפילין של ראש, שהם שמותיו של אדונם [כי יש בתוכם ארבע פרשיות שהם כנגד ארבע אותיות הוי"ה]. אתרשימו בידיהו ברצונו דקדושא - נרשמים בידיהם, ברצועות קדושות של התפילין של יד הנכרכות על היד. אתרשימו במסאניהו - נרשמים בנעליהם, דמצינה - נרשמים בנעליהם, בנעל של מצוה [היינו בקרבן פסח שנאמר בו 'עליכם ברגליכם', ובנעל של חליצה]. אתרשימו לבר בנריעה בחצדא - נרשמים בחוץ [-בשדה], בזריעה וקצירה [היינו במצוות שיש בהם, כמו איסור כלאים בזריעה, ומצוות לקט שכחה ופאה בקצירה]. אתרשימו בכתיהון במזוזה דפתחא - נרשמים בכתיהם, במזוזה שבפתח. בבכא רשימין דאניון בני מלכא עקאה - בכל אלו רשומים הם ישראל שהם בני המלך העליון. ועל כך זכאה חולקיהון - אשרי חלקיהם של ישראל.

אמר רבי אבא, במה חילין קדישין זמינין בההיא שעתא דאנח בר נש מזוזה לתרעיה - כמה צבאות מלאכים קדושים מוכנים באותה שעה שהאדם מניח וקובע מזוזה בשער ביתו, פלהו מכרזי ואמרי - כולם מכרזים ואומרים 'זה השער ליהוה וגו' צדיקים יבאו בו' (תהלים קיט ט). זכאה חולקיהון דישאאל - אשרי חלקם של ישראל.

בדין אשתמודען ישראל דאניון בני מלכא קדישא - אז ניכרים ישראל שהם בני המלך הקדוש, דהא פלהו אתרשימו מניה - כי כולם נרשמים בסימנם ממנו. ומבאר, אתרשימו בגופיהו ברשימא קדישא - נרשמים בגופם, ברושם הקדוש של ברית מילה. אתרשימו פלבושיהו בעטופיהו דמצינה - נרשמים בלבושם, בעיטוף של מצות ציצית. אתרשימו ברשימיהו בבתי דתפילי בשמא דמאריהון - נרשמים בראשיהם, בבתי

אמר רבי אבא, במה חילין קדישין זמינין בההיא שעתא דאנח בר נש מזוזה לתרעיה, פלהו מכרזי ואמרי 'זה השער ליהוה וגו' (תהלים קיט ט), זכאה חולקיהון דישאאל.

בדין אשתמודען ישראל דאניון בני מלכא קדישא, דהא פלהו אתרשימו מניה, אתרשימו בגופיהו ברשימא קדישא, אתרשימו פלבושיהו בעטופיהו דמצינה, אתרשימו ברשימיהו בבתי דתפילי בשמא דמאריהון, אתרשימו בידיהו ברצונו דקדושא, אתרשימו במסאניהו במסאנא דמצינה, אתרשימו לבר בזריעה בחצדא, אתרשימו בכתיהון במזוזה דפתחא, בכלא רשימין דאניון בני מלכא עלאה, זכאה חולקיהון.

יוסף לחק

הלכה

מבוארת

מבוא

מברכים לפני ואחרי כל אכילה

ב ומצוה מדברי סופרים, לברך על כל מאכל ועל כל משקה תחילה, ורק אחר כך יהנה ממנו, ואפילו נתפון לאכל כל שהוא פחות מכזית, או לשתיית פחות מרביעית, מברך ואחר כך יהנה. וכן אם הריח ריח טוב, מברך תחילה ורק אחר כך יריח ויהנה ממנו. וכל הנהנה כל שהוא מן העולם בלא ברכה מעל [-גל] שנאמר (תהלים כד א) לִי הָאֵרֶץ וּמְלוֹאָהָ, ורק לאחר שבירך מותר לו להנות. וכן מצוה מדברי סופרים לברך גם לאחר כל מה שיאכל וכל מה שישתה, והוא שכששותה ישתה רביעית, כלומר, כששותה מברך לאחריה רק לאחר ששתה שיעור רביעית, והוא שכשאוכל יאכל בנות, כלומר, כשאוכל מברך לאחריה רק לאחר שאכל כזית, אך על הריח אין מברכים

מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת פת העשויה מאחד מחמשת מיני דגן, וחכמים תיקנו לברך גם לפני ואחרי כל אכילה ושתייה, חוץ מעל טעימה. וגם תיקנו חכמים לברך על הנאת הריח, ולפני עשיית המצוות. ועוד תיקנו גם ברכות ההודאה שהם שבח הבורא יתברך ויש מהם שמבקשים גם בקשות על העתיד. ברכת המזון אחר אכילת פת א מצות עשה מן התורה לברך ברכת המזון אחר אכילת מזון [פת] מאחד מחמשת מיני דגן, שנאמר (דברים ח י) 'ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך', ואינו חייב מן התורה אלא אם כן שבע שנאמר 'ואכלת ושבעת וברכת', ומדברי סופרים אכל אפילו פזית מברך אחריו: ב ומדברי סופרים לברך על כל מאכל תחלה ואחר כך יהנה ממנו, ואפילו נתפון לאכל או לשתיית פת שהוא מברך ואחר כך יהנה. וכן אם הריח ריח טוב מברך ואחר כך יהנה ממנו, וכל הנהנה בלא ברכה מעל, וכן מדברי סופרים לברך אחר כל מה שיאכל וכל מה שישתה, והוא שישתה רביעית והוא שיאכל פזית, א. רמב"ם פרק א הלכה א. ב. שם הלכה ב.

אפילו רק פזית מברך אחריו:

מבוארת

הלכה

הנאה יתירה הרי זה כמתכוין לאכילה וצריך לברך:

מברכים לפני עשיית המצוות

ג וּבְשֵׁם שְׁמִיכִרְבִּין עַל הַחֲנִינִי [ההנאה] בְּךָ מְבָרְכִין עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה לִפְנֵיהּ וְאַחֵר בְּךָ יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ. וְכֵן יִשׁ בְּרֻכּוֹת רַבּוֹת שֶׁתִּקְנוּ חֻקִּים דְּרַךְ שְׂבַח וְחֻדְוָה, וּמִתּוֹכָם יִשׁ גַּם בְּרֻכּוֹת שֶׁהֵם דְּרַךְ בִּקְשָׁה [כגון ההולך למוד את גורנו ועוד להלן בפרק י'], וְתִיקְנוּ חֻקִּים בְּרֻכּוֹת אֱלוֹ בְּדִי לְזָכֹר אֶת הַבּוֹרָא תְּמִיד אֵף עַל פִּי שְׂלֵא שְׂלֵא נִהְיָה וְלֹא עָשָׂה מִצְוָה בִּפְעוּלָה שֶׁמִּבְרַךְ עֲלֶיהָ:

ג. שם הלכה ג.

אחריו, משום שהרחח היא הנאה מועטת. וּמִטְעָמָה [טעימת התבשיל] אֵינָה צְרִיכָה בְּרֻכָּה לֹא לִפְנֵיהּ וְלֹא לְאַחֲרֶיהָ [ואף שאסור ליהנות מהעולם הזה בלי ברכה, הוא דוקא כשמתכוין להנאת אכילה ולא כשטועם טעימה

בעלמא, ויש לכך סמך

מהתורה שנאמר (דברים ח י)

וְאָכַלְתָּ וְגו' וּבִרְכָּתָּ, כלומר,

שמברך רק כשמתכוין

לאכול]. ואינו מברך

בטעימה, דוקא כששיעור

טעימתו הוא עד רביעית,

אך טעימה בשיעור יותר

מרביעית כיון שיש בה

ביאור מוסר

(ספר חסידים סי' קנט)

מוסר

הלב הוא הגורם לאדם לקיים מצוות ולעבור עבירות:
נאמר בפסוק (משלי ט ב) 'חֲכָמֹת נָשִׁים בְּנִתָּה בֵּיתָה חֲצִבָּה עֲמוּדֶיהָ שְׂבָעָה', 'חצבה עמודיה שבעה' מרמז על אֵלֹו שְׂבָעָה פְּסוּקִים שֶׁבִּמְקָרָא שֵׁשׁ בָּהֶם - שְׁמוּזָכֹר בָּהֶם לְשׁוֹנוֹת שֶׁל חֲכָמָה וִירָאָה, וְאֵלֹו הֵן הַשְּׁבָעָה פְּסוּקִים: א 'וְנִחָה עָלֶיךָ רוּחַ ה' רוּחַ חֲכָמָה וְכִינָה רוּחַ עֲצָה וְגִבּוּרָה רוּחַ דַּעַת וִירָאָה ד' (שעי' יא ב). ב 'וְהִיא אֲמוּנָה עֲתִדָּה חֶסֶן יְשׁוּעָה חֲכָמָה וְדַעַת וִירָאָה ד' הִיא אוֹצֵרוֹ' (שס' ג). ג 'רִאשִׁית חֲכָמָה וִירָאָה ד' וְגַ' (פסלים ק"א י). ד 'הֵן וִירָאָה ד' הִיא חֲכָמָה' וְגַ' (פסלים כח כח). ה 'וִירָאָה ד' רִאשִׁית דַּעַת חֲכָמָה וּמוֹסֵר אֲוִלִּים בָּזוֹ' (משלי ט ב). ו 'תְּחִלָּת חֲכָמָה וִירָאָה ד' וְדַעַת קִדְשִׁים בִּינָה' (שס' ט י). ז 'וִירָאָה ד' מוֹסֵר חֲכָמָה וְדַעַת קִדְשִׁים בִּינָה' (שס' ט י). ח 'הִרְיָ שְׂבָעָה לְשׁוֹנוֹת שֶׁל חֲכָמָה וִירָאָה ד' שְׁמוּזָכֹרִים בְּשִׁבְעָה פְּסוּקִים. וְהֵם בְּגִיד שְׂבָעָה דְּבָרִים שֶׁהֵם רְעוּת לְנִשְׁמָה וּמוֹשְׁכִים אוֹתָהּ לְעֵשׂוֹת חֻטָּאִים שְׁנֵאמָר (שס' ט) 'שֵׁשׁ הֵנָּה שְׁנֵא ה' וְשִׁבְעַת תּוֹעֵבֹת נִפְשׁוֹ, רִאשִׁיהָ, שְׂמִיעָה, דְּבוּרָה, מַעֲשֶׂה יָדַיִם, וְהִלּוּף רִגְלָיִם, וְשִׁכִּיבַת נָשִׁים, וְלֵב חוֹרֵשׁ רָעָה. וְכֵן הַפְּסוּק הוּא כְּנֻג שְׂבָעָה תּוֹעֵבוֹת בְּאֶדָם הַמוֹשְׁכִים אוֹתוֹ לְעֵשׂוֹת חֻטָּא, וְאֵלֹו הֵן, עֲמִידַת הַרְגֵּל, כְּפִית יָדַיִם וְרִגְלָיִם, וְעַל בְּרָפִים, וְיִשְׁכִּיבָה, וְשִׁכִּיבָה עַל אֲרָבַע רוּחוֹת עַל שְׁנֵי צִדִּדִּים, וְעַל הַקְּדוּדָה, וְעַל הַפְּנִים. דְּבָר אַחֵר, הַפְּסוּק הוּא כְּנֻג שְׂבָעָה אֵיבָרִים שֶׁבָּהֶם חוּטָא הָאָדָם, וְאֵלֹו הֵם, עֵינַיִם, אָזְנוֹת, פֶּה לְהוֹצִיא דְּבוּר, וְגִידָה לְהַכְנִים מִבְּרִית, וְעַל הַדְּבָרִים הַמְּרומִזִּים בַּפְּסוּק 'חֲצִבָּה עֲמוּדֶיהָ שְׂבָעָה', וּמִבָּאֵר אֵת מָה שֶׁנֶּאמָר

'חֲכָמֹת נָשִׁים בְּנִתָּה בֵּיתָה חֲצִבָּה עֲמוּדֶיהָ שְׂבָעָה' (משלי ט ב), אֵלֹו שְׂבָעָה פְּסוּקִים שֶׁבִּמְקָרָא שֵׁשׁ בָּהֶם חֲכָמָה וִירָאָה, וְאֵלֹו הֵן: 'וְנִחָה עָלֶיךָ רוּחַ ה' רוּחַ חֲכָמָה וְכִינָה רוּחַ עֲצָה וְגִבּוּרָה רוּחַ דַּעַת וִירָאָה ד' (שעי' יא ב). 'וְהִיא אֲמוּנָה עֲתִדָּה חֶסֶן יְשׁוּעָה חֲכָמָה וְדַעַת וִירָאָה ד' הִיא אוֹצֵרוֹ' (שס' ג). 'רִאשִׁית חֲכָמָה וִירָאָה ד' וְגַ' (פסלים ק"א י). 'הֵן וִירָאָה ד' הִיא חֲכָמָה' וְגַ' (פסלים כח כח). 'וִירָאָה ד' רִאשִׁית דַּעַת חֲכָמָה וּמוֹסֵר אֲוִלִּים בָּזוֹ' (משלי ט ב). 'תְּחִלָּת חֲכָמָה וִירָאָה ד' וְדַעַת קִדְשִׁים בִּינָה' (שס' ט י). 'וִירָאָה ד' מוֹסֵר חֲכָמָה וְדַעַת קִדְשִׁים בִּינָה' (שס' ט י). 'וִירָאָה ד' שְׂבָעָה לְשׁוֹנוֹת שֶׁל חֲכָמָה וִירָאָה ד' שְׂבָעָה פְּסוּקִים, כְּנֻג שְׂבָעָה דְּבָרִים שֶׁהֵם רְעוּת לְנִשְׁמָה וּמוֹשְׁכִים אוֹתָהּ לְחֻטָּאִים שְׁנֵאמָר (שס' ט) 'שֵׁשׁ הֵנָּה שְׁנֵא ה' וְשִׁבְעַת תּוֹעֵבֹת נִפְשׁוֹ, רִאשִׁיהָ, שְׂמִיעָה, דְּבוּרָה, מַעֲשֶׂה יָדַיִם, וְהִלּוּף רִגְלָיִם, וְשִׁכִּיבַת נָשִׁים, וְלֵב חוֹרֵשׁ רָעָה. וְשִׁבְעָה בְּאֶדָם. עֲמִידַת הַרְגֵּל, כְּפִית יָדַיִם וְרִגְלָיִם, וְעַל בְּרָפִים, וְיִשְׁכִּיבָה, וְשִׁכִּיבָה עַל אֲרָבַע רוּחוֹת עַל שְׁנֵי צִדִּדִּים, וְעַל הַקְּדוּדָה, וְעַל הַפְּנִים. דְּבָר אַחֵר שְׂבָעָה אֵיבָרִים עֵינַיִם, אָזְנוֹת, פֶּה לְהוֹצִיא דְּבוּר, וְגִידָה לְהַכְנִים מִבְּרִית, וְעַל הַדְּבָרִים הַמְּרומִזִּים בַּפְּסוּק 'חֲצִבָּה עֲמוּדֶיהָ שְׂבָעָה'. 'בְּנִתָּה בֵּיתָה' שֶׁפֶלֶם תְּלוּיָם בְּבֵית הַלֵּב הַמְּנַהִיג חֲקִמּוֹת לְמַעַן וְלַעֲצֹר רוּחוֹ בִּירָאָה ה', וְעַל שְׂבָעַת עֲבֻרוֹת שְׂכִמְתִּי שֶׁהֵלֵב מְנַהִיגָם, עֲלֵיהֶם כְּנֻגָם שְׂבָעָה כְּתוּב מְקַבְּלוֹת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה:

בַּפְּסוּק 'בְּנִתָּה בֵּיתָה' וְהֵינּוּ שְׂבָעָם - שְׁכָל הָאֵיבָרִים הַמְּבֹאֲרִים לְעֵיל תְּלוּיָם בְּבֵית הַלֵּב (וְיִסְלְמִי תְּמוּנַת פִּי"ח ה"ד) שֶׁהֵלֵב הוּא הַמְּנַהִיג בְּחֻקֵּי מִצְוֹת לְמַעַן וְלַעֲצֹר אֶת רוּחוֹ בִּירָאָה ה', וְעַל שְׂבָעַת עֲבֻרוֹת שְׂכִמְתִּי שֶׁהֵלֵב מְנַהִיגָם לְרַעָה, אִם הֵלֵב מְנַהִיגָם בְּחֻקֵּי מִצְוֹת בִּירָאָה ה' עֲלֵיהֶם וְכֻנְּגָם נֶאמָר שֶׁהֵם מְשִׁבְעָה תְּלוּיָם שֶׁל צִדִּיקִים שְׁעִתִּידִים לְהִיּוֹת מְקַבְּלוֹת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה

(ויק"ר ל ב):

הוספות חדשות

פניני אור החיים (דברים ז יב)

עוד רמז על דרך אומרו (תהלים יט ט) 'פקודי ה' ישרים משמחי לב', והוא אומרו והיה, השמחה תהיה עקב תשמעון, ופירוש עקב שכר, עסק התורה תשמחהו¹, והוא מה שרמז התנא באומרו (אבות פ"ד מ"ב) מצוה גוררת מצוה וכו' ששכר מצוה מצוה², שהיא השמחה³:

עוד נתפנו לומר שאין שמחה לאיש אלא בסוף השמיעה⁴, וכל עוד שלא גמר אדם עבודתו לא יאמין בצדקות מעשיו, על דרך אומרו (איוב טו ט) 'הן בקדשיו לא יאמין':

עוד נתפנו שצריך שילמד התורה בשמחה⁵ ולא בעצבון⁶, כי דברי תורה אסורין לאבל (מ"ק טו. כא.)⁷:

מאורי אור

אבלות ועצבות, וממילא הוא הדין לכל אדם שאין לו ללמוד בעצבון אלא בשמחה דוקא. ה הכתוב אומר שהשמחה תהיה [והיה] 'עקב תשמעון', ופירוש 'עקב' שכר, [על אותו משקל שפירש מקודם ש'פירוש עקב הוא סוף ותכלית', הוא מפרש עתה ש'פירוש עקב שכר'], ובא הכתוב לומר שהשכר של 'תשמעו' הוא 'והיה', כלומר, ש'עסק התורה תשמחהו', כי שכר השמיעה [עקב תשמעון] תהיה השמחה [והיה]. ו פירוש הרע"ב: שמן השמים מסייעין ומזמינים ביד מי שעשה מצוה אחת שיעשה אחרת, כדי לתת לו שכר על שתיהן. פירוש אחר, ששכר מצוה מצוה, שכל מה שאדם משתכר ומתענג בעשיית המצוה נחשב לו למצוה בפני עצמה, ונוטל שכר על המצוה שעשה ועל העונג וההנאה שנהנה בעשייתה. ו רבינו מפרש שיש גם לרמוז בדברי התנא באומרו ששכר מצוה מצוה, שכוונתו במצוה השניה למצות השמחה, שהשכר הוא השמחה, והיא ג"כ נחשבת למצוה.

א שיעור 'עקב' הוא על עצם השמיעה, וכוונת הכתוב: השמחה [והיה] תהיה בסוף השמיעה שלכם את המשפטים האלה, והיינו בסוף ימי חלדו של אדם, כי כל זמן שהוא עדיין בגדר חובת השמיעה, אף אם הוא כבר מושלם, מ"מ עדיין אין לו לשמוח, כי מי יודע מה ילד יום. ב שהוא אחד ממ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, כמבואר במסכת אבות (פ"ר מ"ח). ג הכתוב בא להורות שיש ללמוד בשמחה, לכן לא אמר 'אם תשמעון', כי בא לומר על הלימוד ולא על השכר, ואמר תהיו בשמחה [והיה], ואז 'עקב תשמעון', היינו תעסקו בתורה. ד דכתיב (תהלים יט ט) 'פקודי ה' ישרים משמחי לב'. ולכאורה יש כאן בדברי רבינו טעם מחודש לגבי האיסור באבל, דהיינו לא רק שהוא אסור מצד הלכות אבלות משום שהתורה 'משמחי לב' והיא אסור לו לשמוח, אלא גם להיפך, שמצד הלכות תלמוד תורה יש חיוב ללמוד מתוך שמחה ולכן אסור לו ללמוד כשהוא שרוי במצב של

מצוות ה'

לוקים, שנאמר (דברים כה ב-ג) 'והצדיק את הצדיק והרשעו את הרשע, והיה אם בן הכות הרשע'. הזמה היא דוקא שאמרו עדים אחרים לאותן העדים שהעידו עמנו הייתם במקום פלוני באותו יום שאתם מעידים, אבל אם הוכחשו בהכחשה אחרת אין עונשין אותן, אלא הבעל דין פטור והם פטורין. ודין עדים זוממין דיני קנסות הוא, לכן אין דנין דין זה אלא בית דין סמוכין (עין כלא וכלל ט): ב"ק ע"ב: מכות ה'. רמב"ם עדות פ"ח. סה"מ מצוות עשה ק"פ. סמ"ג עשין ק"י. שו"ע חו"מ סימן ל"ח:

תקבד [ריגן] מצות עשה לעשות לעדים זוממין כאשר זמם לעשות לאחיו. אם בחיוב ממון הוזמו משלמין בין שניהם מה שרצו לחייב. ואם בחיוב מלקות הוזמו כל אחד לוקה ארבעים. ואם בחיוב מיתה הוזמו כל אחד נהרג. ואין עדים זוממין נהרגין עד שנגמר הדין וקודם שנהרג זה שהעידו עליו. אבל אם עדיין לא נגמר הדין על הבעל דין שהרג או אם כבר נהרג, אין העדים זוממין נהרגין. ואם העדות היא על דבר שאין יכולים לקיים כאשר זמם, כגון שהעידו על כהן שהוא בן גרושה או בן חלוצה והוזמו

הרב

(סי' קיב, וסי' קיג סעיפים א ב)

שו"ע

שרבים צריכים לו. ועל פן נהגו במדינות אלו לומר קרוב"ץ בשלש ראשונות ושלש אחרונות, אף על פי שיש בהן פמה בקשות, וגם אין בהם משום הפסק בתפלה, אפלו להאומרים שסאסור להפסיק בפייטנים בכרכות קריאת שמע, כמו שנתבאר בסמ"ק ס"ח:

א אלו ברכות ששוחין בהן, באבות תחלה וסוף, ובהודא תחלה וסוף, ואם בא לשחות בסוף כל ברכה או בתחלתה מלדין אותו שלא ישחה, שלא יבא לעקר תקנת חכמים, שלא יאמרו כל אחד מחמיר כמו שהוא רוצה ואין פאן תקנת חכמים כלל לשחות, ויבאו להקל על ידי כך באבות ובהודא. אבל

א מאה ועשרים זקנים ומהם פמה נביאים תקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר, שלש ראשונות להסדיר שבתו של מקום תחלה, כעבד שמסדר שבתו של רבו תחלה ואחר כך מבקש פרס מרבו, ושלש אחרונות הן כעבד שקבל פרס מרבו ונפטר והולך לו. ושלש עשרה האמצעיות הן בקשת פרס, לפיכך אם רצה היחיד לשאל צרכיו בברכות האמצעיות וראשי, כמו שיתבאר בסמ"ק קי"ט. אבל בשלש ראשונות ושלש אחרונות שהן סדור שבת, אין לשאל בה צרכי יחיד, אבל צרכי צבור מותר, שהרי עבודה ושים שלום בקשת צרכי רבים הן, ועם מה שהעבד מסדר שבתו של רבו יכול לשאל צרכי צבור, שזהו גם כן שבת וכבוד להרב

הרב

הראשונה מפני שצריך לפרע בברוך כמו שיתבאר. ועוד כדי שיהיה נראה שחזור וכורע משום חיוב, ששחיה ראשונה היתה רשות. ובסוף מי כמוך אין צריך לזקף עד שיגיע לברוך אתה, שאז זקף מעט, כדי שלא להוסיף על תקנת חכמים שלא תקנו לשחות אלא בברוך אתה שבאבות והודאה. וכן הנוהגים להתפלל כל התפלה בראש השנה ויום פפור בקריעה, צריכים לזקף בסוף כל ברכה ובתחלת כל ברכה, שלא להוסיף על תקנת חכמים, שלא תקנו אלא בתחלת אבות והודאה ובסופן:

שו"ע

באמצעיתן מתר לשחות, שאין לחוש שיבואו לעקר תקנת חכמים על ידי זה, כיון שהחכמים לא תקנו כלל לשחות באמצע שום ברכה:
ב הנוהגים לשחות בראש השנה ויום פפור בשאומרים זכרנו ומי כמוך, צריכים לזקף בשמיעים לסוף הברכה. ואף על פי שבאבות כורע בסוף הברכה, מפל מקום צריך לזקף מעט בסוף זכרנו קדם שיאמר איוז תבות הסמוכות לברוך אתה, כדי שיוכל אחר כך לחזור ולשחות בשיאמר ברוך אתה, שלא די בשחיה

